

B I D R A G

T I L

LÆREN OM DRIFTERNE.

A F

DR. TH. J. P. MYNSTER,

RIDDER AF DANNEBROGEN OG D. M., MEDLEM AF DEN KONGELIGE DIRECTION
FOR UNIVERSITETET OG DE LÆRDE SKOLER, HOFPRÆDIKANT P. F.

1.

Det er ikke længe siden, at man syntes at ville udslette Psychologien af de philosophiske Videnskabers Tal; desuagtet har den hævdet sin Ret, og den har neppe nogensinde tællt flere Bearbejdere, end just nu. Almindeligere er derimod uden Tvivl den Mening, at Sielelæren i sin hidtilværende Beskaffenhed staaer langt tilbage imod andre Videnskaber, og endnu aldeles ikke befinder sig i den Tilstand, at den kunde være disse nyttig*); og derfor er det intet Mindre, end en total Reform, hvorpaa Mange af Bearbejderne synes at lægge det an. Forfatteren af disse Bidrag deler ikke denne Mening; han troer, at, som det sunde Oies Iagttagelser, saaledes ere ogsaa den sunde Tænkningens Bemærkninger ingenlunde at forskyde; at, saalidet som Sandhedens Dybder ere strax tilgængelige for den videnskabelige Betragtning, saa seer dog denne, naar den er skarp og fordomsfri, Meget strax saaledes, at det aldrig vil kunne sees anderledes, naar det skal sees rigtigen; og at de Undersøgelser, som igiennem lange Tider have kunnet giøre sig almindelig giældende, ikke kunne være anstillede med ganske slöve

---

*) *Schleiermachers Grundlinien einer Kritik der bisherigen Sittenlehre.*
S. 335.

eller skelende Öine. Meget mere vil han, med en skarpsindig Grundsker, ansee det for en ikke ringe Anbefaling for sin Analyse, naar den ikke behöver at afvige fra det, som Forskerne i denne Deel af Videnskaberne næsten eenstemmigen have fundet, og logisk adskilt*).

Desuagtet er denne Videnskabs, som enhver andens, Maal i det Fjerne; den behöver Mange, som paa ny kunne fremstille den i dens hele Omfang, og Mange, som kunne yde Bidrag; og dette gielder fornemmelig om Læren om Fölelserne, og den dermed saa nær beslægtede Lære om Drifterne, i hvilke langt Mindre er bragt til Afgiörelse, end i Læren om Sielen som et forestillende Væsen. I det nemlig Forestillings-Evnerne søge at hæve det Forestillede til Klarhed, blive de sig ogsaa selv bevidste og klare; og hvor Meget der endog i denne Henseende endnu kan skee for Sielelæren, ere der dog Afsondringer og Sammenföielser, Bestemmelser og Benævnelser, hvorom fra gammel Tid af Alle ere enige, og som aldrig ville kunne forandres. Fölelsen og Driften derimod röre sig nede i den dybe Grund, og naar de træde frem, yttre de sig snart saa dunkelt, og snart saa heftigt, at det falder Forestillingen vanskeligere at bemægtige sig dem i tilstrækkelig Klarhed. Det er derfor gavnligt, at Enhver meddeler, hvad han, veiledet og understöttet af Andre, troer at have fundet, som kunde tiene til Videnskabens Udvidelse eller Berigtigelse, og dette er, hvad Forfatteren her forsöger i Henseende til Læren om Drifterne.

---

*) *Weisz* Untersuchungen über das Wesen und Wirken der menschlichen Seele. S. 50.

Den af et Væsens Natur fremgaaende Tilskyndelse til Virksomhed, kaldes *Drift*.

En Drift maa drive, maa sigte til at sætte i Bevægelse, og er altsaa et Princip til Virksomhed. Egentlig taler man kun om Drifter hos Væsener, hvilke man tillægger Spontaneitet, hos Mennesker og Dyr. I strengere Forstand kan Dyret ikke siges at handle; thi *Handling* er, som Sporon bemærker, noget Mere, noget Værdigere og Større, end en blot *Gierning*, eller end *Giören* og Virksomhed i Almindelighed, efterdi det *at handle* forudsætter Hensigt, Overlæg, Beslutning*). Da nu Drifter ogsaa yttre sig i Dyret, og i Mennesket, inden han er istand til at fatte Hensigt og at anvende Overlæg, saa kunne vi ikke optage Ordet *Handling* i Definitionen.

Men Driften er kun en Tilskyndelse, og gaaer ikke altid over i *Gierning* eller *Handling*. I Mennesket er Driften ingenlunde altid Causalitet**); han kan overvinde sin Drift, han følger ofte Tilskyndelsen, men han følger den ikke. I Dyret er Driften vel tvingende, der er i dets Indre intet Frit, som det kunde modsætte dens Tilskyndelse; men een Drift — eller, hvis man hellere vil, een Retning af Driften — sætter sig ofte imod den anden, eller ogsaa kunne udvortes Betingelser forhindre den fra at gaae over i *Gierning*, hvorvel den er tilstede som Tilskyndelse. Hvor ingen Hindring kan tænkes for den fra det Indre udgaaende Stræben, hvor det, vi kalde Stræben, strax

*) Eenstydig danske Ords Bemærkelse. Udgivet af *Heiberg*. S. 98. 86.

***) See *Fichtes System der Sittenlehre*. S. 181.

er Udførelse, hvor Frihed og Natur aldeles smelte sammen, hvor der saaledes ingen Forskiel er mellem Drift og Villie, altsaa i det høieste Væsen, tale vi aldeles ikke om Drift.

Alle ere uden Tvivl enige om, at Driften gaaer ud indenfra, thi en udvortes Tilskyndelse, ved Tvang, ved Trudsel eller Tillokkelse, ved Formaning eller Advarsel, kaldes ikke Drift, skiöndt Driften derved kan vækkes. Derimod synes nogle Psychologer ikke at ville indrömme, at Driften altid er grundet i Naturen, men tale om en egen Naturdrift, eller medföd Drift, hvilken de modsætte erhvervede Drifter*). Men hvad der er grundet i Overlæg, Forsæt, Vane, gaaer ogsaa ud indenfra, og dog vil Enhver ofte finde dette stridende mod sin Drift, saa at Sprogbrugen ikke hiemler at anvende dette Ord om enhver indvortes, endog vedvarende Grund til Handling, men kun om den, som ligger i Væsenets Natur. Hvad man kalder erhvervet Drift er, som vi siden skulle söge at vise, ikke Andet end en bestemt Retning af den oprindelige Stræben, som er indplantet i Naturen, og altsaa medföd. Vel kan man i en vis Henseende sige, at et Menneskes Natur efterhaanden forandres, i det Drifter, som tilforn slumrede, vækkes og udvikles, og andre derimod tilbagetrænges; men nye Drifter ville derfor ikke kunne bringes ind i Mennesket, saalidet som den omhyggeligste Dyrkning eller det frugtbareste Veirligt vil kunne fylde en Ager med Væxter, hvis Sæd ikke var nedlagt deri**).

*) Saaledes *Olshausen* (Leitfaden zum Unterricht in der Erfahrungs-Seelelehre, S. 172.), *Schulze* (psychische Anthropologie, 2 Ausg. S. 411.), *Maasz* (Versuch über die Leidenschaften, Th. 1. S. 19).

***) Efter *Treschow* give de Ord: *Hang*, *Tilböielighed*, *Drift* en gradviis Stigen i Selvvirksomhed tilkiende, fra blot Passivitet i det Hængende,

3.

Egentlig, sagde vi ovenfor, taler man kun om Drifter hos Mennesker og Dyr; dog ville vi ikke modsætte os, dersom Nogen vil udstrække Brugen af dette Ord videre. Det blotte Legemes centripetale og centrifugale Stræben, Magnetnaalens stadige Henviisning til Polen, den flydende Masses indenfra udgaaende Ordning i regelrette Krystaller o. s. fr., ere vistnok saa analoge med det, vi hos høiere Skabninger kalde Drift, at dette Ord neppe kan siges at være misbrugt, naar det anvendes her. Endnu mere levende træder Driften frem i Væxt-riget. Naar Planten suger Næringen til sig, og assimilerer den med sit Væsen, naar Ranken snoer sig om den faste Stamme, naar en vis Plante i Befrugtningstiden hæver sig op fra Dybet til Overfladen o. s. fr., da er dette en indvortes Stræben, som

---

og den svage Begyndelse til Spontaneitet i det Hældende, indtil den ligesom voxne Kraft i det Drivende. (Om den menneskelige Natur. S. 193 f.) Men det synes, som om der maa være Noget tilstede, som driver et Væsen hen mod en Gienstand, inden det böier sig dertil, og at det først maa have böiet sig dertil, inden det hænger ud derover. Af hine Ord synes Tilböieligheden meest at tilhøre Friheden, hvorfor man ikke let siger om et Dyr, at det har Tilböielighed for Noget; Mennesket derimod böier sig selv til det, hvortil Driften kun tilskyn-der ham. Derfor siger *Heiberg* uden Tvivl rettere: man föler Drift af Naturen, Tilböielighed af Vane eller af fornuftige Bevæggrunde. (Eenstydiges Ords Bemærkelse, S. 227.) Dog kaldes den Tilböielig-hed, hvis Yttringer allerede ere blevne til Vane, og saaledes igjen mere ufrie, vel rettest et Hang. Noget forskielligen bestemmer Eber-hard (Synonymik, Th. 4., Hang, Neigung, Trieb) Begrebet af disse Ord, men det vilde her blive for vidtløftigt at giennemgaae denne Forfatters Udvikling.

trænger og driver, og er grundet i Plantens Natur. Saaledes har hver for sig bestaaende Ting sin Drift; ved disse Drifter sætter Naturen det Hele i Bevægelse, fremmer det Heles Udvikling, og holder det tillige i den bestemte Orden; og Forskeren glæder sig, naar han ligesom kan skue ind i enhver Skabning, og blive vaer, hvilken Drift der rører sig deri.

Og hvad rører sig da i Mennesket? Naturen træder ham imøde i tusinde Skikkelser, taler til ham med tusinde Røster; han fik Öie til at see, Öre til at höre; men hans Forhold til den omgivende Verden er ikke blot dette, at hans Sands blev aabnet, at han fik Modtagelighed for det, som udenfra strømmer ind til ham; ogsaa i hans Inderste er der en Röst, der ligesom kalder ad de udvortes Gienstande, er der en Trang, som gör, at han tilegner sig dem, naar de nærme sig, er der en Magt, som driver og trænger udad, hvorved Mennesket tiltager sig Herredømmet over den omgivende Verden, og danner den anderledes, end han forefandt den. Jo höiere en Plads Mennesket indtager i Tingenes Række, desto mere fortæner ogsaa den Drift, eller de Drifter, Opmærksomhed, som röre sig i ham.

4.

Drifter? — indvender man os maaskee allerede — skulle vi atter höre om "en Masse af Drifter"? skal Sielen saaledes stedse splittes ad i en Mængde af Evner og Kræfter, uagtet "de dog alle falde sammen, efterdi Sielen ikke er en Fleeerhed, men en Eenhed, og som saadan har sit mangfoldige Liv"?*) — Der

*) See til Exempel Stiedenroths Psychologie zur Erklärung der Seeleneerscheinungen. Berlin 1824 - 25. De ovenanførte Udtryk findes Th. 2. S. 184. Th. 1. S. 12.

er nemlig i de senere Tider i Videnskaben fremkommen en misforstaaet Stræben efter Eenhed, som truer med at tilintetgiøre Videnskaben selv, i det den begunstiger de svævende Omrids, der ingensteds ere modbydeligere end i videnskabelige Fremstillinger, hvor vi just vente og fordre Bestemthed, Klarhed, Skarphed, og hvis Hensigt just er at lade det, hvilket den sædvanlige Betragtningssmaaede seer som en dunkel, forvirret Masse, træde tydeligt frem, og saaledes det Enkelte træde ud af Massen. Velbör den videnskabelige Grandskning stedse være ledsaget af den Erkiendelse, at det, som den afsondrer, ikke i Naturen staaer saaledes for sig selv, som det er at finde i de forskellige Afsnit af Systemet. Men dette er, og just i Særdeleshed i Philosophien, saa ofte erindret, at det næsten ikke behöver at gientages. Fordi vi tillægge Sielen forskellige Evner, vil dog vel ikke let Nogen forestille sig den som sammensat af disse Evner, som et Bundt eller et Aggregat, men hellere som en Organisation, hvor det Enkelte kun er at forstaae af og i det Hele. Men saaledes kan ogsaa det Hele kun da blive tydeligt, naar först det Enkelte er det; og saa gavnlig den genetiske Fremgangsmaaede er, i det man umiddelbar iagttaget Sielen under dens Yttringer, og ligesom lader det Enkelte fremstaae under sine Öine, saa förer dette dog ikke til noget Resultat, naar det Enkelte ikke virkelig fremstaaer, naar Födselen er uden Foster. Taler jeg om Haanden, da vil dog uden Tvivl Enhver tillade mig at sige, at Gud har fyldt den med mangeslags Kraft; og denne Mangfoldighed bliver mig ikke tydelig, med mindre jeg forestiller mig de enkelte Yttringer, hvorledes Haanden föler, griber, berörer, slaaer o. s. v., hvor-

ved jeg dog ingenlunde taber Forestillingen om Haandens Eenhed. Saaledes har Gud ogsaa fyldt Sielen med mangehaande Kraft, og denne Mangfoldighed kan jeg ikke tydeligen blive mig bevidst, med mindre jeg forestiller mig Sielens forskellige Yttringer, og i deres Forskiellighed. Derfor veed jeg vel, at den begierende Siel ikke er en anden, end den forestillende, og at Sielen stedse forestiller, i det den begierer, og begierer, i det den forestiller. Men disse Sielens forskellige Yttringer eller Virkemaader forudsætte ogsaa forskellige Evner eller Kræfter, hvilke det er Videnskabens Opgave at betragte i deres Forskiellighed, uden derfor at tabe Eenheden afsyne. Det, der fra Væsenets Indre sætter disse Evner i Bevægelse, kalde vi Drift; og da denne indenfra udgaaende Tilskyndelse ytrer sig i mange Retninger, paa mange Maader, der skulle betragtes hver for sig, saa tale vi om de forskellige Drifter, hvorved vi dog vel vide, at det er den samme Siel, hvori disse Drifter røre sig, og heller ikke ville negte at disse Drifter maaskee samle sig i een Grunddrift, eller at Driften, som ytrer sig i de forskellige Retninger, i Grunden er den samme — en Undersøgelse, hvortil vi ved Slutningen igien skulle komme tilbage.

5.

I det vi nu skulle betragte de forskellige Drifter, eller de forskellige Retninger af Driften, da møder os først en Forskiellighed, som synes at være saa væsentlig, at Tænkningen ikke igien kan lade den forsvinde, som altsaa synes at ophæve al Muelighed til at føre Drifterne tilbage til een Grunddrift, nemlig Forskiellen mellem *onde og gode Drifter*.

Vel er det mig ikke bekjendt, at nogen Psycholog har opstillet en egen Classe af onde Drifter; men da der dog ide-
ligen antages Drifter, som maae erkiendes for onde, og da i
Særdeleshed den saakaldte Phrenologie synes at finde nogen
Indgang med sin Paastand om en egen Myrde- eller Ödelæggelses-
Drift og om en egen Drift til at stiele*), som have deres egne Organer,
og altsaa maae være Mennesket oprindeligen indplantede: saa vil
det ikke være overflödigt, i disse Bidrag at omhandle denne
Sag noget omstændeligere **). Vi begynde med at fremsætte,
hvad der kan synes at tale for Tilstedeværelsen af onde Drifter.

Neppe kan den Synsmaade — hvor nær den endog til-
byder sig, hvor Meget der end synes at tale for den — ud-
vikles tilfredsstillende, hvorefter det Onde kun skulde være en
Privation, i sig selv et *Non-Ens*, som blot kan være og yttre
sig ved det Gode, som er deri, men som er tilstede i en saa
ringe Grad, at det kaldes Ondt. Vi tænke os aldrig det Onde
som blot i Graden forskielligt fra det Gode; og ligesom Elek-
tricitetens modsatte Yttringer neppe lade sig forklare blot af
Plus eller *Minus*, saaledes heller ikke det Godes og det On-

---

*) I Hr. Dr. *Ottos* Phrænologie (Phrenologie) S. 243 antages endog, at
Tilböieligheden til at stiele er en Grundegenskab. Dog læres S. 246,
at denne *Grundegenskab* ikke er en *oprindelig Drift*, hvorfor den
henføres til den almindeligere Havelyst.

***) At denne Undersøgelse er bleven uforholdsmæssig vidtløftig, haaber
Forfatteren undskyldt dermed, at han her kun vilde levere Bidrag,
og ikke opstille en Lærebygning, i hvilken man vel er berettiget
til at fordre en Overeensstemmelse i de enkelte Dele, som ikke ven-
tes af blotte Bidrag til en Videnskab.

des Kamp. Det Onde træder frem med saa stærke Kræfter, det bliver ikke svagere, som det bliver mere ondt, saa at vi vel nødes til at erkiende det som noget Positivt, som en Magt*); og denne Magt trænger ikke blot udenfra ind paa Mennesket, men den rör sig ogsaa i hans Inderste i stærke Bevægelser, som ikke lade sig forklare af den menneskelige Naturs Dorskhed og Ladhed. Det onde Princip i Menneskets Hierte tilskynder ham ikke engang blot til at bemægtige sig, hvad han mener at maatte forøge hans Nydelse, men det ytrer sig ogsaa i Drifter, som man har fundet sig nødsaget til at kalde *fiendske*. Den saakaldte Drift til at stiele har vel for det Meste sin Grund i Lyst til at besidde og nyde det, som stieles; og selv hvor den synes at yttre sig som en reen Kierlighed til Tyveriet, som saadant, uden Hensyn til den Gienstand, som derved bemægtiges, da kan man ikke vanskeligen forklare den af den Fornöielse, Mennesket finder i Bevidstheden af sin Duelighed til at udrette, hvad Andre ville forhindre og den er saaledes nær beslægtet med al Snedighed og Forvoenhed, der saa ofte leger med Farerne, og selv fremkalder dem**). Men der ere ogsaa Drifter, som synes at gaae ud

---

*) "Dievelen var efter den christelige Betragtningssmaaede ikke den meest indskrænkede, men snarere den meest vindskrænkede Skabning. Ufuldkommenhed i almindelig metaphysisk Forstand er ikke det Ondes sædvanlige Charakter; da det ofte viser sig forenet med en Fortræffelighed i de enkelte Kræfter, som meget sieldnere ledsager det Gode." *Schellings philosophische Schriften*, S. 444. f.

***) See *Feders Untersuchungen über den menschlichen Willen*, 2 Aufl. Th. 1. S. 249.

paa at skade, uden anden Hensigt end den at skade, at forstyrre, at ödelægge, som ytrer sig i Hevngierrighed, Grusomhed, Blodtörst. Ville vi endog ikke antage en egen Drift til at pine — hvorvel noget Saadant allerede tidligen ytrer sig hos Barnet i dets Behandling af Dyr, endog af andre Börn; ville vi endog endnu mindre gaae ind i *Helvetius* kunstlede Forestilling, hvorefter der skulle gives Mennesker, som attraae höie Poster, ikke for at nyde de Fordele, de tilbyde, men for at pine Mennesker og nyde deres Ulykke*): saa maae vi dog tilstaae, at der dybt i Hiertet findes en Drift, som kan bryde ud i saadanne Ytringer. Naar den Sindssyge ingen Hvile finder for en hemmelig Magt, der ideligen opægger ham til at ödelægge og at myrde, da kan man vel söge Grunden til den Forandring, der er foregaaet med ham, i det Physiske, men dette kunde dog ingen Drift vække, som ikke slumrede, og en Drift, der kan tilskynde til at ödelægge, maa altsaa forudsættes at være tilstede, ligesom i andre Arter af Rasen Kiönsdriften ikke kunde udbryde saa voldsomt, dersom denne Drift ikke var grundet i den Rasendes Natur. Naar efter et vundet Slag, eller efter en Fæstnings Indtagelse ved Storm, de vilde Skarer endnu fare frem med Ödelæggelse og Mord, længe efter at Selvforsvaret eller Begierligheden efter Seier opfordrede dertil, og ingen Röst, hvis mindste Lyd ellers maa skee tvang hele Hære til næsten slavisk Lydighed, formaaer at standse den fnysende Blodtörst; da er den vedvarende Heflighed, Ubundenheden, Foragten for al Myndighed let at for-

---

*) De l'esprit, disc. 3. chap. 12.

klare; men hvorledes kunde Mennesket, naar ingen Tvang holder det tilbage, naar det ret er sat i Frihed, blive saadant, dersom ikke det Skrækkeligste boede sammen i hans Hierte tilfjæmmed det Saligste og det meest Velgiørende?

Digterne tale ikke sielden om Afgrundens Magter, som ved hemmelige Kræfter skulle indvirke paa deres Offere, og, hvis disse ikke itide flye fra deres Indflydelse, bringe dem saaledes i deres Vold, at de ikke igien kunne vikle sig løs deraf, omtrent som Rangleslangen siges at kunne fortrylle det udseete Bytte. Af Digtere ere vi ikke berettigede til at fordre philosophisk Nöiagtighed, dog skal deres Tale ikke være grundlös, og saadanne Yttringer, som de anførte, kunde ikke ideligen klinge paa ny i de dybeste Toner, og ikke ideligen paa ny finde de meest dannede Ören villige, dersom der aldeles ingen Sandhed var indeholdt deri. Og, synderligt nok! vi höre ofte de koldeste Iagttagere sige det samme. Saaledes har man bemærket, at paa dem, der have hengivet deres Siele til Havesygen, skal Guldets vise en næsten physisk Indflydelse. Det fængsler deres Öine, det bringer deres Nerver til at skielve, de kunne ikke modstaae Fristelsen at komme i Berörelse dermed, og da udbreder et Velbehag sig over deres hele Væsen. Saaledes berettes der om det Uhyre, i hvilket al menneskelig Forvendthed syntes at have naaet sin höieste Spidse, om *Caligula*, at han lod umaadelige Dynger af Guldmönter udbrede over et viidt Rum, og at han da vandrede derpaa med nögne Födder, eller undertiden væltede sig deri med hele Legemet *)

---

*) *Suetonius in Caligula*, c. 42.

Endnu almindeligere er den Mening, at det strømmende Blod över en saadan Magt over Tilskueren, at det ikke blot kan angribe ham indtil Besvimelse, men at det ogsaa kan vække Blodtörst i ham *). Dette være nu som man vil, saa raabte den fristende Stemme forgieves udenfra, dersom der ikke var en Gienlyd, som svarede fra Menneskets Indre, og hvad der skal blive Menneskets Handling, maa have sin Grund i en indvortes Tilskyndelse, i en Drift, som vel kan slumre, men som dog oprindeligen er tilstede. Saaledes have vi ikke blot en udvortes Kamp mod Mörkets Magter, som træde os imöde i Verden, men Fienden er ogsaa i os selv; hvad der hvisler giennem Skovens Löv i Slangens Bugten, hvad der hyler giennem Örkenen i vilde Dyr's Blodtörst, det rörer sig ogsaa i Mennesket, og træder umiskiendeligt frem, naar det sættes i Frihed. Og saaledes synes det, som om der maae være onde Drifter i vort eget Hierte, der overgive os i den onde Magts Vold.

Skiöndt vi nu ikke kunne indrömme, at der ere saadanne onde Drifter, som oprindeligen afsondre sig fra de gode, saa tilstaae vi dog, at dermed ingen saadan Duplicitet antages i Mennesket, som ophæver Bevidsthedens Eenhed. Dupliciteten sættes nemlig herved paa hiin Side Bevidstheden; thi da Drifterne ikke ere Menneskets Værk, men Naturens Tilskyndelse, saa forudsættes herved vel en dobbelt Indvirkning, tvende forskiellige Magter, der söge at vinde Herredömme over Mennesket, men Menneskets Bevidsthed, hvori han fornemmer de forskiellige

---

*) See *Klingberg* om Dödsstraffe og deres Indvirkning paa Tilskuernes Stemning; i det skandinaviske Literaturselskabs Skrifter 1814. S. 423 ff.

Indflydelser, og Menneskets Villie, hvormed han böier sig til den ene eller den anden, er dog udeelt. Naar derfor *Schelling* paastaaer, at det i strengeste Forstand er sandt, at ikke Mennesket selv, men den gode eller den onde Aand handler i ham: saa maa man tilstaae ham, at dette ikke gör Friheden noget Afbrud, efterdi dette, at lade det gode eller det onde Princip handle i sig, er Menneskets Eget *). Heraf forstaae vi da og den Sætning, hvortil al filosofisk og al christelig Betragtning leder os, at "vi ere os Synden bevidste, deels som grundet i os selv, deels som havende sin Grund paa hiin Side vor egen Tilværelse" **).

Men vi maae nærmere betragte Modsætningen mellem det Gode og det Onde. Det Ondes Charakter sætte Nogle i Forstyrrelse og Ödelæggelse. „Det Onde — siger *Heinroth* ***) er det Modsatte af det Gode. Det Gode, det Hellige er det, som liggertil Grund for al Bestaaen og Væren, al Udvikling til Fuldendelse og Fuldkommenhed. Altsaa er det Onde det, som modstræber alt dette, fölgelig den absolute Forstyrrelses Princip. Vi ere aldrig uafhængige — bliver denne Forfatter ved — vi tiene stedse en Herre, enten Skabelsens eller Forstyrrelsens." Her synes imidlertid Modsætningen at være tagen for höit oppe; thi dersom vi forestille os Modsætningen mellem det Gode og det Onde som absolut, som evig, da ere vi komne ind i den manichæiske Betragtningssmaaede, som vel ved første Öiekast synes

---

*) Philosophische Schriften. S. 473.

***) Der christliche Glaube von Schleiermacher. B. 2. S. 25.

****) Lehrbuch der Störungen des Seelenlebens. Th. 1. S. 376. föl.

den bequemmeste, synes at forklare saa Meget, men som dog i Grunden Intet forklarer, og er ligesaa utilfredsstillende for den dybere Overveielse, som den er trösteslös. Vi antage derved tvende Riger, i sig selv uafhængige af hinanden, et godt og et ondt; vi danne os tvende Guder, som evig före en evig frugteslös Kamp; thi hvorledes skulde een Gud kunne betvinge den anden? Naar vi nu tillige forestille os det onde Grundvæsen som et Princip for den absolute Forstyrrelse, da have vi en Forestilling, som i Grunden ophæver sig selv, thi et Princip, der gaaer ud paa Tilintetgiørelse, har Intet til sit Maal; der er altsaa intet Positivt deri, men det er selv et Intet. Det er ganske sandt, at det Onde ofte yttre sig som en vild Drift til at forstyrre og tilintetgiøre, men dette er ikke dets oprindelige Formaal, altsaa heller ikke dets væsentlige Charakter, men det er kun den sidste Følge af dets hele Forvendthed, og hvorved det tilsidst arbejder paa at ophæve sig selv.

Uden Tvivl leder Kant os her, som saa ofte, paa det rette Spor. Han viser nemlig, at Forskiellen, om Mennesket er godt eller ondt, ikke ligger i de Drivefiere selv, som han optager i sin Maxime, altsaa ikke i deres Materie, men i den Under- eller Overordning, hvori disse Drivefiere ere tilstede og virke. Saavel Selvkierligheden som Sædelighedens Lov ere Drivefiere; men hiin skulde være denne underordnet. Skeer derimod det Modsatte, gör Mennesket Selvkierlighedens Drivefier og dens Tilböieligheder til Betingelse for at følge Sædelighedens Lov, da först bliver Mennesket ondt. Der er altsaa Intet, som oprindeligen er ondt, men det bliver ondt, naar

den oprindelige og guddommelige Orden forvendes *). Selvheden, det eiendommelige Livsprincip, hvorved Mennesket træder frem af den ubevidste Masse, hvorved han er et Jeg, og dette bestemte Jeg — denne Selvhed kan blive Kilden til alt Ondt, men den er i sig selv saa langt fra at være ond, at den meget mere er den guddommelige Magts og Kierligheds umiddelbare Værk, altsaa en Skabelse af Gud, og paa ingen Maade et Affald fra Gud **). Saalænge det menneskelige Selv, eller Jeget, bliver i den foreskrevne Orden, Intet vil være for sig selv uden paa den anviste Plads i Samfundet med det Hele og med alt det Enkelte, med Gud og Skabninger, saalænge er der intet Affald, skiönt fuldt og bevidst Liv. Først naar Ordenen forvendes, naar det Enkelte river sig løs fra Samfundet, og vil være det Hele, eller dog det Överste, först da fremstaaer det Onde med alle dets forstyrrende og ödelæggende Virkninger. Det forholder sig med Uordenerne i det Aandelige, som med dem i det Legemlige. Sygdommen fremstaaer ikke derved, at hver enkelt Deel af Legemet har sit eiendommelige Liv og tiltager sig sin eiendommelige Function; naar Hiertet slaaer, og Blodet strömmar, og Brystet aander, da er, ikke blot desuagtet, men just derved, Liv og Sundhed. Men naar nogen Deel tiltager sig, hvad den ikke tilkommer, tilegner sig, hvad der ligeligen skulde fordeles over det Hele, da forstyrres Sam-

*) See die Religion innerhalb der Grenzen der bloßen Vernunft. 2 Aufl. S. 34 ff. Das böse Princip ist nichts Anderes, als das sich selbst verkehrende Ich. Weisz Untersuchungen. S. 479.

***) Dette sidste syntes i en tidligere Fremstilling (Philosophie und Religion) at være Schellings Mening.

fundets Ligevægt, og der fremkommer Sygdom og omsider Op-
løsning *).

Dersom altsaa Begrebet af Menneskets Drift bestemmes som den hans Væsen oprindeligen indplantede Tilskyndelse til Handling, saa er der ingen ond Drift, men det Onde beroer paa Misbrug af det i sig selv Gode (hvilket altsaa ikke længere bliver godt). Dette vil man uden Tvivl befinde ved at gennemgaae det Ondes mange forskellige Arter. Vellyst — hvilket Ord betegner alle Sandselighedens Udsvævelser — kaldes just derfor Udsvævelse, fordi den afviger fra den tilbørlige, oprindelige, naturlige Orden; en Uorden var ikke en Orden, dersom der ikke var en Orden, hvorfra den er en Udskeielse. Mennesket var maaskee et fuldkomnere Væsen, indtog en højere Plads i Væsenernes Række, dersom han ikke havde sandse- lige Drifter; men Den, i hvem nogen af de sandselige Drifter fattes, er sikkert ikke derved et fuldkomnere *Menneske*; thi til Menneskets Væsen hører ogsaa dette, at han skal hunge og tørste og forplante sin Art. Men naar det, der skulde være tilstede i sin Orden, træder ud af Ordenen, naar Mennesket bliver sig selv vigtigt over Gud og over andre Mennesker, naar han dertil sætter sin Tilværelses Vigtighed kun i sandselig Ny-

---

*) Jvnf. *Schellings philosophische Schriften* S. 441. *Baader* über Starres und Flieszendes, i *Marcus og Schellings Jahrbücher der Medicin* B. 3. S. 203. Den af den sidstnævnte Forfatter anførte Modsætning mellem den almindelige Ild, som vild, fortærende, piinlig Brand, og den saakaldte organiske, velgiørende Livsvarme er vel ogsaa her tildeels træffende, men Lignelsen lader sig dog ikke gennemføre.

delse, da fortrænger den sandselige Drift de høiere Drifter, og de Tilskyndelser fremkomme, som foranledige Fraadserie, Drukenskab, Utugt o. s. v. Disse Laster, skiöndt den almindelige Talebrug i sin Fordærvelse först i deres yderste Udskeielse kalder dem unaturlige, have dog, som alle Laster, stedse noget Unaturligt ved sig; den ufordærvede Natur afskyer dem, fordi de virkelig ikke ere oprindeligen grundede i Menneskets Natur. — Dersom der gives en Drift til Eiendom, da er denne i sig selv aldeles tilbörlig; det er paa ingen Maade uret, at Mennesket vil *tilegne* sig det, der virkelig skal være hans *Eget* til Nydelse og Brug. Kun naar han vil tilegne sig Mere, end ham tilkommer, eller tilegne sig det, der tilkommer ham, paa en saa udelukkende Maade, at han derved löser Samfundet med det Hele, da fremkommer efter Omstændighederne Gierlighed, Karrighed, Tyverie, Röverie, Bedragerie og det övrige hermed beslægtede Onde, og de hindrende og ordnende Rets- og Kierligheds-Drifter trænges mere og mere tilbage. Retsdriften er dybt grundet i den menneskelige Natur, og det er ingenlunde blot Egennytte, naar et Menneske föler sig tilskyndet til at skaffe sig selv Ret, saavel som Andre. Men naar Selvsygen bliver herskende i et Menneske, da anseer han Alt for Ret, hvad han selv vil, og saaledes forventes det oprindelige Gode til det Onde, og Had og Hevngierrighed fremkomme *).

*) See *Kants Anthropologie* S. 234. *Kiesewetter* antager her den forunderligste Genesis, at nemlig Driften til Hevn er det Oprindelige, at det er denne, som bliver Grunden til det borgerlige Samfund, og at den da först deri forandres til Retsdrift. *Kurzer Abrisz der Erfahrungs - Seelenlehre* S. 182.

Al den saakaldte Ædelæggelsesdrift, Myrdelysten, det Raserie, som gaaer ud paa at forstyrre, maa uden Tvivl henføres til Frihedsdriften. Denne Drift skulle vi siden stræbe at fremstille i dens Omfang og Retmæssighed; men naar Selvsygen bliver forherskende, naar Frihedsdriften ikke styres af Rets- og Kierligheds-Drifterne, da fremstaaer Töilelöshed og Ubændighed; Mennesket vil kunne udvide sig selv i alle Retninger, Alt, hvad der ikke er ham selv, staaer ham iveien, han förer efterhaanden Krig med alt det Tilværende, han kunde ønske med Caligula, at den hele Menneskeslæggt kun havde een Hals *), for at den desför kunde udryddes. Tilsidst kan Vildheden gaae over i Fortvivlelse; hans egen Personlighed, Legemet, bestemt Tilværelse bliver ham til Hinder, og han raser mod sig selv, som mod Andre.

For at forebygge Misforstaaelse, bemærker jeg udtrykkeligen, at naar jeg har antaget det Oprindelige i Mennesket som Godt, da bruger jeg Ordet Oprindeligt i dets höieste Betydning, og mener, at enhver Drift, som Menneskeslæggtens Op-hav nedlagde i den, i sig selv er god. Derimod maatte man fornegte al Erfaring, dersom man vilde paastaae, at Driften ikke nu allerede, saasnaart den ytrer sig i Barnet, i mange Henseender er forvendt, eller at Menneskets Natur endnu er ufordærvet. Jeg har kun søgt at vise, at det i sig selv Gode, ved Misbrug forvandles til Ondt, og at altsaa Drifterne ikke kunne adskilles i gode og onde.

---

*) *Suetonius* c. 30.

6.

En anden Inddeling af Drifterne i *oprindelige* og *afledede* synes ikke heller, hverken at være grundet i Sagens Natur, eller at lede til nogen træffende Udvikling af Læren om Drifterne. Dersom man antager een Grunddrift, da blive vel alle andre Drifter afledede eller underordnede; den ene staaer nærmere ved, den anden fiernere fra Grunddriften, men det er denne, der aabenbarer sig i dem alle, saa at her ingen Adskillelse, og altsaa ingen Deling finder Sted. Derfor har man forsøgt den Bestemmelse, at de Drifter skulde kaldes oprindelige som havde deres Grund i Menneskets væsentlige og uforanderlige Stræben; de Drifter derimod afledede, som desuden beroe paa noget udvortes Indtryk i Legemet og nogle derved i Sindet opvakte Fornemmelser*). Men det synes klart, at disse saakaldte afledede Drifter kun ere forskiellige Retninger eller Modificationer af en Drift**), og at man altsaa ikke kan indrømme dem Plads som egne Drifter. Herpaa have de saameget mindre Fordring, som de for det meste ere forbigaaende. Den sandselige Erfaring lærer nemlig Mennesket, at en Drift tilfredsstilles paa en vis Maade, og derhen higer da Driften, indtil den efterhaanden mættes af denne Tilfredsstillelse, og søger nye Gienstande. Vilde man nu for enhver saadan ny Retning, Driften erholder, antage en egen Drift, saa vilde ogsaa Antallet af Drifter blive uendeligt, da man f. Ex. vilde være nødsaget til at antage en egen Drift for enhver Art af Spise.

*) *Treschow* om den menneskelige Natur. S. 301.

***) See *Maasz* Versuch über die Leidenschaften. Th. 1. S. 367.

7.

Man har fremdeles villet fastsætte en Forskiel mellem *Drifter* og *Instincter*, og det lader sig ikke negte, at man efterhaanden har bragt Talebrugen til at anvende det sidste Ord i en mindre ædel Betydning, end det første, saa at det kun er Dyrets Drifter og de dyriske Drifter i Mennesket, man kalder Instincter. Men desuagtet bruges Ordet Drift endnu, som det generiske, ligesaa vel om de lavere som om de højere Drifter, og man taler om Dyrenes Kunstdrifter, om Menneskets Kiönsdrift. Da Ordene Drift og Instinct ere af forskiellige Sprogstammer, og i disse betegne det Samme, saa er det öiensynligt, at hiin Forskiel er ganske vilkaarligén antagen, hvorfor man heller ikke har kunnet enes om, hvilket Begreb man skulde knytte til ethvert af disse Ord *). Dog synes de Fleste at antage Instincten for blind, Driften for seende, altsaa, efter Maasz**), at naar Driften ikke styres af, ikke virker efter klare Forestillinger, da kaldes den Instinct; eller efter Kants Forklaring***), at Instincten er en fölt Trang til at

*) Vilkaarligst udtrykker *Schmid* (empirische Psychologie. Th. 1. 2 Aufl. S. 499.) den formcentlige Forskiel saaledes: "Begierings - Evnens Forhold til Objectet for en muelig Begiering ville vi kalde *Drift*; til Gienstanden for en virkelig Begiering, *Tilböielighed*; til Objectet for en nödvendig Begiering, *Instinct*." Det er vanskeligt, at forbinde tydelige Forestillinger med denne Leeg af Ord, men saa Meget synes klart, at herefter maatte en Drift stedse være uudviklet; naar den træder frem, naar den virkelig yttres sig som Drift, som drivende, da maa den ikke længer bære sit Navn.

**) Anf. St. S. 20.

***) Die Religion innerhalb u. s. w. S. 20 Anm. See ogsaa *Treschow* om den menneskelige Natur. S. 297. *Olshausens* Leitfaden S. 173.

giöre eller nyde Noget, hvorom man endnu intet Begreb har. Men herefter er Forskiellen ikke i Driften selv, men i det Væsen, hos hvilket Driften findes; det er ganske den samme Drift, der tilskynder Dyret og Mennesket til at søge Næring, kun at Mennesket, i Følge andre Egenskaber, er istand til at sige sig selv, hvad han gör, og hvorledes, og hvorfor; heller ikke er Driften selv bleven en anden i den Uddannede og Erfarne, end den var i Barnet, og den Forskiel, Iagttageren bliver vaer i den Maade, hvorpaa Driften rörer sig i de mere bevidstlöse Momenter, og i de, i hvilke Bevidstheden er klarere, hidrörer ikke fra Driften. Dersom man da endog vil kalde de Ytringer, hvori Driften kun fremtræder med en ringe Grad af Bevidsthed, instinctmæssige, da er dermed aldeles ingen Inddeling af Driften begrundet, efterdi enhver Drift ligesaavel kan være ledsaget af klare og tydelige, som af dunkle Forestillinger.

Endnu mindre kunne vi være tilbøielige til at afsondre *Naturdrifter* som en egen Classe fra andre Drifter, som skulle kaldes *erhvervede*; thi enhver Drift er upaatviyleligen naturlig for det Væsen, hvori den findes; den kan vækkes og ledes, ogsaa forvendes, men den er grundet i Væsenets Natur, og bringes ikke ind deri. Hvad man kalder erhvervede Drifter, er neppe Andet, end hvad vi have omtalt som saakaldte afledede Drifter, eller bestemte Retninger af en Drift, som oprindeligen og naturligen er tilstede.

8.

Saaledes have vi endnu Intet vundet i Henseende til en Inddeling af Drifterne, og vi vende derfor Betragtningen til en anden Forskiel, som man vil have iagttaget, nemlig at der i

Mennesket er *Drift til Bevægelse* og *Drift til Hvile*. Jeg maa vel nu her tilstaae, at i een Forstand forekommer denne Drift til Hvile, hvor ofte man endog hörer den omtale, mig at indeholde en fuldstændig Modsigelse. Drift er det Drivende, det, som sætter i Bevægelse; hvorledes kan der da være en Drift, som ophæver Bevægelsen, som udslukker Livet? Er ikke meget mere det, man kalder saa, en Mangel af Drift? Thi naar Fieren ikke mere er spændt, ikke mere driver, da gaaer Uhrværket af sig selv istaae, og der behöves ingen egen Fier for at bringe det til Ro; naar ingen Drift mere sætter i Bevægelse, da indtræder Inertien (Ophöret af al Drift) af sig selv, og der fremkommer Hvile, Sövn, Död. Det er vel sandt, at vi ofte föle en i vor Natur grundet Tilskyndelse til at overgive os til Hvilen eller til Sövn; men dette finder kun da Sted, naar ingen egen Drift, men kun udvortes Tvang sætter os i Bevægelse; og i det Höieste kunde man antage, at Selvopholdelsesdriften arbejder imod den Anstrengelse, som vilde nedbryde Kraften.

Dog er hiin Bemærkning af Vigtighed, og dersom man vil forstaae Ordet Hvile i samme Betydning, som naar der siges, at Gud hvilede fra sine Gierninger, da tilkiendegiver det en anden Art af Handling, end den, der frembringer den Bevægelse, som falder i Öinene. Den hele Natur befinder sig nemlig i en bestandig Skiften mellem Udvidelse og Sammentrækning; saaledes ogsaa Menneskets Væsen. Efter *Malebranche* *) deler Selvkierligheden sig i tvende Arter: Kierlighed til Storhed

---

*) De la recherche de la verité. Paris 1721. Tom. 2. pag. 255:

Vid. Sel. hist. og phil. Skr. III Deel.

og Kierlighed til Fornöielse, til Væren og Velværen (être et bien - être). Mennesket vil udvide sit Væsen, stedse optage Mere deri; men han vil ogsaa bestaae, han vil vedblive at være det, han er, han vil nyde det, han er og har, indtil han ikke nöies dermed, og atter udvider sig for paa ny at optage Mere. Denne Stræben efter at bestaae, at være, at nyde, er ogsaa en Handling; Væsenet er i Bevægelse, saavel naar det ordner og beskuer, som naar det erhverver, ligesom — for at tage Lignelse fra det Lavere — Livet saavel ytrer sig i Dyret, naar det fordöier, som naar det fortærer. Paa ethvert Trin af det menneskelige Liv ville vi gienfinde denne *Drift til Udvidelse og Drift til Nydelse*, eller til Bestaaen, Vedbliven, hvilket i det levende Væsen smelter sammen med Nyden*); og da *Nydelsen* ikke finder Sted uden en vis Selvbeherskelse, en Indskrænken af Driften til Udvidelse, saa er det Driften til Nydelse, der bringer Maal og Orden i Menneskets urolige Væsen. Den ene eller den anden af disse Drifter er i ethvert Moment af Livet den forherskende, men i intet Moment fattes nogen af dem ganske; ligesom heller ikke nogen af dem fattes i noget Menneske, hvorvel i Nogle, Driften til Udvidelse, i Andre Driften til Nydelse er den forherskende; Nogle, som Fries siger**), ville leve i tilfredsstillet Lyst og i deres Ro, Andre i Begierlighedens Uro.

9.

Driften vender sig saaledes mod nye Gienstande, eller den vender tilbage til den samme Gienstand, men den har stedse

*) Herpaa har *Carus* grundet sin Inddeling af Drifterne (Psychologie. B. 1. S. 297.) men han har været heldigere paa de lavere Trin, end paa de høiere.

**) Handbuch der psychischen Anthropologie. B. 1. S. 204.

en Gienstand, og *Driftens Forhold til sin Gienstand* fortie-
ner særdeles vor Opmærksomhed. Er det nemlig Gienstanden,
der først nærmer sig Mennesket, gör et behageligt Indtryk paa
ham, og da ved den erfarede Behagelighed frembringer en Drift
i ham mod sig, formedelst hvilken han atter søger at nærme sig
Gienstanden, saa at al Drift i Mennesket er Erfaringens Værk?
Eller er det Driften, der først gaaer ud fra Mennesket, og be-
mægtiger sig Gienstanden, saa at der ingen Erfaring var for
Mennesket, dersom Driften ikke tilegnede sig hvad Virkelighe-
den bringer?

Efter alt, hvad vi hidtil have søgt at oplyse, bestemme
vi os uden Vaklen for den sidste Mening. Først vilde ingen
Drift til Udvidelse finde Sted, eller — hvis man heller vil, at
det skal udtrykkes saaledes — Driften vilde ikke udvide sig, men
kun nyde, den vilde ikke søge nye Gienstande, ikke mættes ved de
gamle, dersom den kun var Erfaringens Datter. Fremdeles vilde
ingen Tilfredsstillelse finde Sted, dersom der ikke først var en
Uro, Gienstanden vilde ingen Nydelse frembringe, dersom der
ikke förend dens Nærmelse var en Drift tilstede, som gaaer paa
Gienstanden. Det Virkeliges rige Flod strømmer uden Op-
hör forbi alle Væsener, men kun det deraf, hvorpaa et Væ-
sens Drift gaaer, kan det tilegne sig og nyde. Den med Jor-
dens nærende Dele svangrede Vædske omringer Stenen og Plan-
ten, men kun Plantens Drift, ikke Stenens, gaaer derpaa; der-
for indsuger ogsaa kun Planten denne Vædske, og finder Næring
deri. Kundskabens uuddømmelige Skatte ligge aabnede for Enhver,
men kun Den, i hvem Kundskabsdriften er virksom, tilegner
sig den, og finder Nydelse, finder Rigdom deri.

Men — indvender man os — *ignoti nulla cupido*; naar Driften dog gaaer paa en Gienstand, hvorledes kan der da være Drift, förend Gienstanden er kiendt? og hvorledes kan Gienstanden kiendes, uden ved Erfaring? — Betragter det nyfödde Barn! Er der ikke i dette en Drift til Næring, skiönt det endnu aldrig nöd? Suger det sig ikke fast til Moderens Bryst, skiönt det endnu aldrig diede? — Det er vist nok, at ingen Forestilling udvikles, bliver tydelig, uden Erfaringens Hielp; men der ere dunkle Forestillinger, för der ere tydelige; der er en Vished om Gienstanden, nedlagt i Driften selv, med hvilken den söger, indtil den finder; der er en hemmelighedsfuld Forbindelse i Naturen, saa at det Ene stedse forudsætter det Andet, det Ene ikke kunde være, dersom det Andet ikke var. Planten, siger Fichte*), kunde ikke være i Naturen, dersom de Stoffer, hvilke dens indre Beskaffenhed kræver, ikke vare i Naturen. Og saaledes maa Naturen give Alt, hvad Naturen selv kræver i os; der maa være Sandhed at finde, saavist som der i vor Natur er Drift mod Sandhed; der maa være Gienstand for Kierligheden, saavist som der er Kierlighed i vort Hierte.

Dog, om denne höiere Anvendelse af den her fremsatte Lære komme vi siden til nærmere at tale. Her anföre vi endnu Treschows træffende Ord: "alle Drifter have deres Oprindelse af dunkle Forestillinger, og der gives ei heller nogen saadan i Sielens Grund (*abyssus animi*) forborgten Forestilling, som jo tillige maa kunne föde en vis Hang eller Drift. — Erfaringen er det Mandlige, der bringer den, paa samme Maade som andre

*) Det hele Sted om denne Materie (*System der Sittenlehre* S. 156 f.) fortæner meget at efterlæses.

Spirer, til at udvikle sig. Men dette skeer alligevel ved en indvortes Kraft tillige, uden hvilken alle inciterende Potentser Intet vilde formaae *)."

10.

Det, hvorpaa en Drift gaaer; som søges med Savn, som findes med Tilfredsstillelse, kaldes *et Gode*. Disse Goder kunne være af meget forskiellig Beskaffenhed, og da Driften er det, hvori et Væsen yttre sig, Livsprincipet deri, saa kunne vi sige: som Driften, saaledes Væsenet; da Driften stedse gaaer paa et Gode, saa kunne vi sige: som det Gode er, Driften søger, saaledes er Driften selv, altsaa høiere eller lavere.

Mennesket kalder mange Ting, og af meget forskiellig Beskaffenhed, sine Goder. Daaren og den Forvendte kiendes af det, han kalder sit Gode; men ogsaa den Vise maa kalde mange Ting Goder, der ere af meget forskiellig Dignitet. Mennesket har Goder tilfælles med Dyret; disse Goder kalde vi sandselige, og de Drifter, som gaae derpaa, *sandselige Drifter*. Følelsen af den Lyst, som fornemmes, naar en sandelig Drift finder sit Gode, kalde vi *behagelig*. Vel kalder man undertiden alle Indtryk, som frembringe Lyst, behagelige; men Enhver vil finde Udtrykket for lavt, dersom Nogen f. Ex. vilde kalde en god Samvittighed blot en behagelig Følelse. Foruden de sandselige ere der ogsaa høiere Drifter i Mennesket; blandt disse saadanne, der gaae paa høiere Goder, hvilke Mennesket kan have for sig alene. Vi tør maaskee vove, overeensstemmende med en temmelig sædvanlig Talebrug, at kalde disse Drifter

---

*) Om den menneskelige Natur. Fortale S. IX f.

aandelige Drifter, og den Lyst, som ved dem fremmes, *tilfredsstillende*. Vel nödsages vi undertiden til at tale om enhver, selv den laveste, Drifts Tilfredsstillelse; men Enhver vil dog tilstaae, at dersom Nogen f. Ex. vilde kalde Fölelsen af legemlig Mættelse tilfredsstillende, da maatte en Saadan tælles til dem, hvis hele Væsen synes at være Legeme, og som efter slige Nydelser hvile som efter opfyldt Bestemmelse. Derimod indrömme vi, at den Tilfredsstillelse, som fornemmes ved hine aandelige Goder, endnu ikke er fuldkommen, at der er en Uro i Mennesket, som ikke hviler selv i den fuldeste Besiddelse deraf. Der ere nemlig Drifter i vort Væsen, formedelst hvilke andre Væsener selv blive Goder for os. Disse Drifter kalde vi *selvskabelige Drifter*, og de höieste af dem *Kierligheds-Drifter*. Kierlighedens Lyst, skiöndt den ogsaa er tilfredsstillende, give vi dog et höiere Navn; vi fornemme, at den skienker os endnu Mere end Fred, og derfor kalde vi dens Lyst *salig*.

11.

Det hörer til Menneskets Fuldkommenhed, at alle disse Drifter ere tilstede, og i tilbörlig Orden. Det er ikke givet Mennesket at være blot Aand, og en Udslukthed af alle sandselige Drifter er ikke den Fuldkommenheds-Tilstand, der betegnes ved det gamle: mens sana in corpore sano. Faae derimod de sandselige Drifter Overvægten, da synker Mennesket mere og mere ned til Dyret. Ogsaa de höiere Drifter kunne vinde en utilbörlig Overvægt; saaledes Kundskabsdriften, naar Mennesket saa udelukkende følger den, at han næsten glemmer de Væsener, der ere omkring ham, og ikke slutter sig til Noget af dem; eller Kierlighedsdriften, naar Mennesket derover taber sin Selv-

stændighed, eller derover fornægter Retsdriften. Men ikke enhver Overvægt er utilbørlig eller forstyrrende, saalidet som Legemets Ligevægt tabes, fordi der er et Middelpunct, hvori dets hele Vægt samler sig. Thi dersom Driften er Livsprincipet i Mennesket, og dog det ene Menneske, uagtet Drifterne ere de samme i Alle, i sin hele Individualitet skal være forskielligt fra alle andre Mennesker, saa kan dette kun finde Sted ved den forskiellige Blanding; altsaa ved den Overvægt, som nogle Drifter i dette bestemte Menneske have over de andre, og ved de Eyner, som Drifterne kunne sætte i Bevægelse. Naar det kun er nogen af de høiere Drifter, der saaledes have Overvægten, uden dog at udslukke de andre Drifter, da kunne vi ikke i Almindelighed sige, at de, i hvilke dette finder Sted, derfor ere enten bedre eller slettere, end Andre, men kun at de ere anderledes, hvilket de jo og skulle være. Saaledes tör hverken Kundskabs- eller Fremstillelses-Driften fattes hos noget Menneske; men dersom Kundskabs-Driften er den forherskende, da fremstiller han maaskee kun i enkelte Glimt, sielden og uudviklet, den Riigdom, han fandt, medens den Anden, ikke saa rastlös forskende, i sit Bryst finder Drift til, i klare og udförte Skikkelser at fremstille, hvad hiin kun henkastede i lösere Omrids. Men hvo turde her tiltage sig at afgöre, hvilken af Begge er den Fortrinligere? Saaledes vaagne ogsaa i det samme Menneske de enkelte Drifter til forskiellige Tider med forskiellig Styrke, og hvo kunde altid sige, hvilken af disse Tider der er den bedre?

12.

Efter hiin Inddeling af Drifterne i de sandselige, de aan-

delige og de selskabelige, og med Hensyn til, hvad vi ovenfor have udviklet, at enhver Drift deels gaaer paa Udvidelse, deels paa Bestaaen, eller Nydelse — hvorefter den da ogsaa faaer forskiellige Navne — ville vi nu nærmere betragte og forsøge at ordne, hvad vi kalde de enkelte Drifter, eller de Retninger, Driften tager paa de forskiellige Trin, hvorigiennem Mennesket ideligen opstiger og nedstiger. Vi kalde disse Drifter enkelte, fordi vi her maae betragte dem enkelt, hver for sig, endskiöndt vi vel vide, at de i Virkeligheden aldrig findes saaledes isole-rede, som vi her fremstille dem. Men uagtet det Princip, hvorefter Ordningen skulde foretages, her synes angivet, og uagtet al Bestræbelse for at samle, hvad der skal samles, og skielne, hvad der skal skielnes, tilstaaer jeg dog, at det ikke har villet lykkes mig at fremstille Drifterne i en ret videnskabelig Orden, saa at Omridset kunde erkiendes som nogenledes færdigt. Det er vel ikke vanskeligt, efter hvilkensomhelst Dichotomie eller Trichotomie, at udarbeide en Tavle over Drifterne; men saalænge man, for at bringe en saadan Tavle tilveie, vilkaarligen maa opfinde eller udslukke Drifter, fremmes Videnskaben ikke derved. Derfor bære ogsaa disse Blade ikke Overskrift af en Lære om Drifterne, men kun af Bidrag dertil; de indeholde Bemærkninger, saavidt ordnede, som Forfatterens Eyne har formaaet det; men han har maattet indskrænke sit Önske til, at de maatte kunne afgive noget brugbart Materiale for Den, som maatte faae Held til en fuldstændigere Bearbejdelse.

13.

Det er Livets Væsen at yttre sig; det giör dette nödvendigen, saavist som, og i den Grad hvori, det er tilstede, og der-

som der intet Formaal er, hvorhen det stræber, da ytrer det sig ogsaa uden Hensigt. Saaledes blive vi i Menneskets physiske Liv en *Drift til legemlig Bevægelse* vaer, som er dette Livs almindelige Drift, der endnu ingen bestemt Retning har faaet, hvorved Intet skal opnaaes, men hvori kun Kræfterne ville yttre sig, og hvorved de ligesom ville nyde sig selv og fornemme Behagelighed ved en mere levende Bevidsthed af sig selv. Naar Driften en Tidlang har yttret sig saaledes, da indtræder en *Drift til Hvile*, som ikke just er en Tilskyndelse til at søge Søvnen, men hvori Kræfterne kun ville yttre sig og nyde sig selv paa en anden og roligere Maade, end tilforn. Disse Yttringer af Driften kunne vel i een Henseende ansees for, og virkelig være grundede i Selvopholdelsesdriften; Legemets Bestaaen og Velværen kan udfordre, og derfor drive til Bevægelse, og naar denne har udtømt Kræfterne, da tilskynder Selvopholdelsesdriften til at skaane dem, og atter at styrke dem ved Hvile. Men snarere synes dog hine Drifter at kunne beskrives som Livets Yttringer i Almindelighed, hvori Mennesket intet andet søger, end Nydelse af Liv og Tilværelse; thi der er en egen Følelse af Sundhed, som bliver levende, snart ved Bevægelse, og snart ved Hvile, og det er derfor, at den Sunde begierer begge. Træthed er derimod paa en vis Maade Sygdom, og naar denne indtræder, er det først, at Selvopholdelsesdriften stunder mod Sövnens lægende Ro, skjøndt denne i sig selv er en Standsning i Drifterne.

Som bestemte *sandselige Drifter* træde os som de mægtigste, maaskee eneste, imøde *Kiönsdriften* og *Selvopholdel-*

sesdriften, hvilken sidste ikke blot gaaer paa at opholde Livet, men ogsaa hvad der hörer til Livet, altsaa paa at bevare Sundhed og Velværen i enhver Deel af Legemet. Neppe kunne disse Drifter betragtes fra et höiere Standpunct, end Kant har betragtet dem, i det han erkjender dem for Naturens stærkeste Tilskyndelser, som virke i den höiere Fornufts Sted, hvilken sørger for Verdens physiske Vel i Almindelighed, altsaa i Verdensstyrerens Sted, den förste for at vedligeholde Arterne, den sidste for at vedligeholde Individuet*). I Kiönsdriften søger Naturen at udvide sig, at frembringe stedse flere Individuer; i Selvopholdelsesdriften er Naturens Drift til Bestaaen kiendelig, den hviler deri fra sine Gierninger, den vil vedligeholde, hvad den eengang har frembragt. Selvopholdelsesdriften gaaer derfor, som Fichte bemærker, ikke ud paa den blotte Existents i Almindelighed, men paa en bestemt Existents, og er en Drift i Tingen til at være og blive, hvad den er**). Men hiin Hensigt er Naturens, ikke Dyrets, sielden Menneskets, og aldrig paa det dyriske Standpunct; der yttre begge Drifter sig som en *Drift til Fornöielse* i forskjellige Retninger, Selvopholdelsesdriften ogsaa som en Drift til at undflye Smerte.

Drift til Næring er en særegen Retning af Selvopholdelsesdriften; den ytter sig vel oftere, merē trængende, den omtales derfor og tiere, men er i sig selv neppe mere berettiget til at adskilles fra den sidstnævnte almindeligere Drift, end f. Ex. den Drift til Badning, der yttre sig hos adskillige Dyr, og kan udvikle sig hos Mennesket. Derimod vedkommer Lege-

*) Anthropologie S. 243.

***) System der Sittenlehre S. 156.

mets Drift til at forarbejde den optagne Næring, at assimilere en Deel deraf og udskyde det Övrige, os ikke her, fordi denne Drift er aldeles legemlig og uden al Spontaneitet. Naturen handler her saa ganske, ikke blot i og ved, men ogsaa for Dyret, at der i Psychologien ikke kan være mere Tale om denne Drift, end om Blodets Drift til at strømme og Hiertets til at slaae.

De Drifter, hvilke vi her have nævnet, har Mennesket tilfælles med Dyret, dog have vi ikke villet kalde dem blot dyriske, fordi selv disse Drifter i Mennesket antage en vis menneskelig Charakter. Ligesom de kun hos Mennesket forvendes til det Unaturlige, saaledes forene de sig i ham ofte med det Höiere; Kiönsdriften forædles i Samfund med Kierligheden, saa at næsten alt det Smudsige og Dyriske forlader den; og naar de selskabelige Drifter samle opvakte Mennesker omkring et festligen smykket Bord, saa er Driften til Næring vel virksom, men gienkiendes neppe mere som den Drift, der ogsaa forsamler Rovfuglene om et Aadsel.

14.

Aandelige kaldte vi de *Drifter*, som gaee paa saadanne höiere Goder, hvilke Mennesket kan have for sig selv alene. Vi vilde dermed ikke negte, at ogsaa Selskabsdrifterne ere grundede i vor aandelige Natur; men der var intet beqvemmere Navn at finde, og naar et individuelt Væsen, en Person, bliver os et Gode, da er dette vel et Gode for vor Aand, men det selv kaldes dog ikke egentligen aandeligt.

Ganske analogt med den physiske Drift, som vi ovenfor skildrede, blive vi ogsaa i det höiere Liv en aandelig Drift til

Bevægelse vaer, eller en *Drift til Virksomhed* i Almindelighed, som ikke gaaer paa nogen Gienstand, som Intet vil frembringe, men hvori det aandelige Liv blot vil yttre, føle, nyde sig selv, og hvorved der ofte kan fornemmes en høi Grad af Tilfredsstillelse.

Herpaa beroer Barnets Lyst til Leeg, en Yttring af mangehaande Kræfter med saa liden Hensigt, som mueligt; thi hvor Hensigt indtræder, er Börnelegen forstyrret. Herpaa beroer ogsaa Lyst til Spil, hvilket ligeledes ikke mere er blot Spil, naar der er Hensigt til at vinde; Lyst til Dands, hvor det ingenlunde er blot den physiske Drift til Legemsbevægelse, der yttre sig, men ogsaa Lyst til at fremstille det Skiønne, Lyst til at giøre sig behagelig, Lyst til at nærme sig det andet Kiön i sömmelig Fortrolighed og i sömmelig Afstand, thi saasart en nærmere Hensigt finder Sted derved, ophörer Dandsen at være blot Forlystelse, at være, hvad den selskabelige Dands skal være, en graciös Leeg. Men der gives ogsaa en höiere Leeg, ligesom aandelige gymnastiske Övelser, hvori de ypperste Sielskræfter kunne være i Bevægelse, og dog uden videre Hensigt. Lord Byron minder os selv om her at nævne hans *Don Juan*, et poetisk Værk af betydeligt Omfang, hvori Digteren dog aabenbar ikke har den Hensigt at frembringe et egentligt Digt, en i sig selv afsluttet poetisk Verden; men kun at lade sine höie poetiske Kræfter spille, saa at Værket er, som han selv siger:

a bubble, not blown up for praise;

But just to play with, as an infant plays *).

---

*) *Don Juan*, Canto 14. St. 8.

Saadan er ogsaa, hvad dette Værk i høi Grad ligner, en aandriig Conversation, hvori ogsaa ofte de høieste aandelige Kræfter ere i Bevægelse, Indbildningskraft, Følelse, Skarp-sindighed, Dybsindighed, Vittighed, og dog bringes der ved alt dette Intet istand, de dybeste Ytringer af Følelse adspredes igien ved letsindigt Spøg, der ofte nærmer sig Grændserne af Frækhed, og Vittigheden standses igien i sin vildeste Flugt ved et Glimt af Alvor, der pludselig viser Livet i dets hele dybe Betydning; Bemærkningerne henkastes, undertiden saa træffende, saa omfattende, at Viisdommen ikke vilde undsee sig ved at erkiende dem for sine, og undertiden saa overfladelige, at i det Høieste Vittigheden kan vedkiende sig dem, saa eensidige, at den modsatte Bemærkning strax kan kuldkaste dem. Disse Mangler skiule sig ikke, men de Talendes Forsvar er nær ved Haanden; de have ikke den Hensigt at ville bringe Sandheden for Lyset, ikke den Hensigt at ville undervise, formane, straffe, de have aldeles ingen Hensigt, men de ville oplive og forfriske Sielen, i det de, uden Anstrængelse for at opnaae noget Öiemed, lade dens Kræfter yttre sig i hvilkensomhelst Retning, Öieblikkets Lune giver; de ville ikke lægge større Betydning i deres Ord, men fordre da og med Rette, at den ikke bliver lagt deri. Der gives Mennesker af fortrinlige Evner, hvis Livs egentlige Blomster er en saadan aandelig Conversation; de leve vist ikke uden Nytte ved det mangfoldige Liv, det Incitament, som de bringe i Selskabet; men deres Liv svarer dog ikke til den høie Forventning, de vække; thi Blomsteret falder af uden Frugt, og man kræver af Mennesket Mere, end Leeg, hvor store Anlæg denne end maatte udvise, man kræver fast og al-

vorlig Hensigt. Men hvor denne ellers lader sig tilsyne, der har hiin Leeg i Tanker og Ord noget saare tiltrækkende, og noget saare Gavnligt, thi denne Leeg styrker og danner Sielen, som mangen anden Leeg Legemet, for höiere Öiemeed.

Den her skildrede Drift, hvorfra den saakaldte Drift til Forandring ikke er forskiellig, viser sig ogsaa i det Mod, som søger Faren blot for Farens Skyld, uden videre Hensigt; det er Sielens stærke Kræfter, der ville yttre sig, men i Livets rolige, langsomme Gang ikke finde tilstrækkelig Sysselsættelse. Den udarter, ikke blot som Forvovenhed og Dumdristighed, men ogsaa som en Lyst til det Forbudne, som i Grunden kun er Driften til at söge Farer i dens slettere Skikkelse. Undertiden kan den endog antage en frygtelig Charakter, og dens Leeg blive uhyre; saaledes hos den Fyrste, der skal have sagt: "jeg keder mig i Hovedstaden; alle Eders Lærde ere Pedanter, alle Eders Fruentimmer ere Skiöger; jeg maa begynde en Krig."

Denne Drift til Virksomhed er, som Livets almindelige Yttring, for saavidt den oprindeligste, men den faaer sine bestemte Retninger, ved de særegne Drifter, som efterhaanden udvikles i Mennesket, og stræbe mod visse bestemte Goder.

15.

En saadan bestemt Retning lader sig tilsyne i *Kundskabsdriften*, i hvilken Sielen udvider sig, og erhverver større Besiddelse. Man har sammenlignet denne Drift med Driften til Næring, men neppe ganske træffende, efterdi deels Kundskaben ikke er Sielens eneste Næring, deels Driften til Næring ikke, som Kundskabsdriften, gaaer ud paa Udvidelse, men paa Op-

holdelse. Naar et Menneskes Drift kun attraaer at vide og kiende det Ubetydelige, kaldes den *Nysgierrighed*; og denne er den Drivefier, som sætter ubetydelige Sieler, og ubetydelige Selskaber i Bevægelse. Ganske anderledes er den Virksomhed, hvilken den høiere Kundskabsdrift vækker; den driver Mennesket giennem alle Jordens Riger og over uveisomme Have, den fører ham op paa Biergets Spidser og ned i dets Kløfter, den udriver hans eensomme Timer fra Örkeslöshed og Sövn, og indvier dem til ædel Idræt; den tilskynder ham mod den usynlige Verden, og leder ham til en Tilfredsstillelse, som er af en uendelig høiere Værdie, end Behageligheden ved nogen jordisk Besiddelse. Vi give denne Drift eet Navn, men saa forskiellige, som Kundskabens Gienstande ere, saa forskiellig yttre Driften sig ogsaa; gaaer den endog i sig selv paa Alt, hvad der kan vides, saa yttre den sig dog hos de Forskiellige med meget forskiellig Forkierlighed, de dvæle ikke helst ved de samme Gienstande, og disse betragte de ikke fra den samme Side, eller paa den samme Maade. Hos Nogle er Kundskabsdriften mere omfattende, og tilskynder til Bestræbelse for altid at vide Mere; hos Andre er den mere udgrundende, og driver til at trænge dybere ind i det, som vides, kiende det stedse klarere, og saaledes befæste sig i dets Besiddelse. Den første Retning, som forherskende, har man kaldet *Videdriften*, den sidste *Sandhedsdriften*, men begge Benævnelser synes at betegne Kundskabsdriften i Almindelighed, thi den rette Viden nöies ikke med en overfladelig Kundskab om mange Ting, men maa ogsaa stræbe at trænge ind i deres Grund, og den rette Sandhedskierlighed tilfredsstilles ikke ved en Klarhed i det En-

kelte; men bör og vil ogsaa optage det Hele i sin Betragtning. For Kundskabsdriften i begge dens Retninger har *det Forunderlige, det Hemmelighedsfulde* noget Tiltrækkende, just fordi det aldrig ganske tilfredsstillter Driften, og derfor stedse vækker og sysselsætter den paa ny.

Men hvormeget endog Driften stunder hen mod det Nye, og vil erhverve sig stedse større Besiddelse, saa vil den dog ogsaa dvæle ved det Erhvervede, og nyde sin Besiddelse, og ytrer sig som en *Beskuelsesdrift*, der synes ligesaavel at burde afsondres som en egen Drift, som nogen anden. Vi kunne nemlig ikke henføre denne Drift til Kundskabsdriften, thi denne vender vel ogsaa ofte tilbage til sin Gienstand, men kun for at lære Mere deraf og derom, efterdi det Enkelte ofte er den nyt, om end det Hele er den bekjendt; Beskuelsesdriften derimod begierer Intet at lære, den vil kun nyde. Det er ikke for at udvide eller berigtige vore geographiske og statistiske Kundskaber, at vi lade vort Öie hvile paa en skiön Egn; det er ikke blot for at fuldkomme vor kritiske Indsigt, at vi atter stille os hen for et skiönt Malerie eller en Billedstötte; ja selv vore Tanke-systemer giennemvandre vi paa ny, ikke blot for at finde Noget, vi kunde forbedre, men for at nyde dem, og glæde os ved dem.

Beslægtet med Beskuelsesdriften, men ikke den samme, er *Fremstillelsesdriften*. Hvad der lever i Mennesket, hvad der staaer for ham i indre Billeder eller Tanker, det tilskynder en mægtig Drift ham til at ville fremstille ogsaa udenfor sig. Mangen Gang kan vel Meddelelsesdriften være virksom herved; den Lyst, vi föle ved at meddele Andre, hvad der er os selv

vigtigt og kiert, kan vække Fremstillelsesdriften; men Enhver, i hvem denne Drift er udviklet, vil føle, at den virker i ham uden Hensyn til Andre; han kan sige, som Oehlenschlägers Correggio:

jeg gjorde det ei for at glimre,
 Jeg gjorde det, som Bien gör sin Celle,
 Som Fuglen bygger i et Træ sin Rede.

Og gaaer det ham endog som Denne, finder han sig miskiendt, mener han sig endog uden Evne til at frembringe Noget, som fortiente Andres Opmærksomhed, da vil dog Driften i ham ofte være uimodstaaelig,

Da vil han male, tegne, componere,
 Kun for sin egen Lyst.

Vi blive denne Drifts Yttringer vaer allevegne, i det Mindste som i det Største. Naar nogen i sit Værelse opstiller sit Huusgeraad, ikke blot til Beqvemhed for Brugen, men symmetrisk, saa er det Ideen om Orden, Regelmæssighed, Skiönhed, som lever i ham, hvilken han, selv i det mindre Betydende, vil fremstille. Denne Drift gaaer nemlig ud paa at danne det givne, raae Materiale anderledes, end det modtages, og derfor have Mange kaldet den en *Dannelsesdrift*; men naar vi agte paa dens Væsen, da ville vi uden Tviivl finde, at den ikke driver os til at danne for at danne, men at det er den indre Tilskyndelse til at fremstille Tankerne og Billederne i vor Siel, som driver os til at bemægtige os det tilbudne Stof, og at danne det. Naar Opdrageren danner Barnet, da er vel Kierligheden virksom derved, men i Barnet søger den vise Opdrager at fremstille sit Ideal — nemlig ikke et Ideal i Almindelighed, heller ikke det

Ideal, der svæver for ham af hvad han selv bör være, men det Ideal, som han danner sig om BARNET efter dets Individualitet, dets Anlæg og Stilling. Saaledes søger ogsaa den vise Lovgiver og Statsmand, at danne den ham anbettede Stat. Betragte vi Fremstillelsesdriften i dette Omfang, da maae vi uden Tvivl ogsaa antage, at *Herskesyge* — som er meget forskiellig fra Ærgierrighed, skiöndt ofte forbunden dermed, og som egentlig bestaaer i den Villie, kun at taale sine egne Ideer udförte eller fremstillede — har sin Oprindelse fra denne Drift, naar Selvsygen misbruger og forvender den.

Hvad man kalder *Efterlignelsesdrift* synes at være Fremstillelsesdrift uden Originalitet. Neppe tilskynder Menneskets Natur ham at giöre det Samme, som Andre, fordi de giöre det, men den Tilskyndelse, han föler hertil, fremkommer uden Tvivl derved, at Andres Handlinger vække Forestillinger hos ham, som ere desto mere levende, fordi de Forestillinger, der ligesom opstige af Sielens egen Grund hos ham, kun ere faa og svage; disse saaledes laante Forestillinger tilskynder da Fremstillelsesdriften ham at udtrykke, og dette giör han, ved Mangelen af Opfindsomhed, paa samme Maade, som de Andre. Hertil kan henregnes den physiske Tilböielighed til at eftergiöre visse legemlige Bevægelser, som man seer paa Andre, f. Ex. Gaben, Krampe-trækninger; man vil ikke egentligen efterligne, men det, som er for Öinene, vækker Forestillingen, og denne har en saadan Indflydelse paa Nervesystemet, at den let gaaer over i Handling. Tissot fortæller om et Menneske, som fra sin tidlige Ungdom havde en uimodstaaelig Drift eller Trang til at eftergiöre alle Bevægelser og Gebærder, som han saa paa andre; holdt man

hans Hænder for at hindre det, da klagede han over Smerter i Hiertet og i Hiernen *). Fremkommer Forestillingen paa anden Maade, end ved det umiddelbare Syn, da føles den samme Tilbøielighed til Bevægelsen, f. Ex. ved at tale om Gaben, ved at beskrive Krampetrækninger. Svage Mennesker, som kun have lidet Eiendommeligt, antage let Andres Accent og Lader. Exemples Magt beroer ogsaa herpaa, thi det jævnlige Syn af gode eller slette Handlinger frembringer Forestillingen om det Gode eller det Onde, og den ideligen gienkommende Forestilling virker til Handling. Heraf lader det sig ligeledes forklare, at Synet af Mord eller Henrettelse kan tilskynde til at begaae Mord**).

16.

Frihedsdriften er det høiere Væsens Selvopholdelsesdrift, og forsvarer, ligesom denne, ikke blot Existents i Almindelighed, men en bestemt Existents, eller Individualiteten. Vi ville ikke blot have Lov til at være paa Jorden, men til at være de, vi ere; og naar Andres Herskesyge eller Lune bryder ind i vor Sphære, og vil forme og tvinge os til at være noget Andet, end det, vi af Naturen ere bestemte til, eller vi have Lyst til at være, da vaagner Frihedsdriften, og modsætter sig, for en stor Deel med al Ret. Jo mindre Mennesket ved det selskabelige Liv efterhaanden er vænnet til at opoffre, eller dog indskrænke sin Frihed, desto stærkere ytrer denne Drift sig; derfor heftigst hos vilde Folkeslag, og alle Behageligheder kunne først langsomt eller aldrig forsone Den med det forfinede, i saa mange Henseender tvungne Liv, som var vant til at kunne be-

*) See *Tiedemanns Handbuch der Psychologie* S. 387.

***) *Klingberg* anf. St. 414. 434.

væge sig i enhver Retning, uden at føle sig bunden. Derfor see vi ogsaa, at Mange, som tidligen vænnedes til alle hine Behageligheder, finde sig saa tilfredse ved den Eensomhed, eller ved det Ophold mellem udannede Mennesker, hvorfor Indbildningskraften først gysede tilbage, just formedelst den Frihed, det tilbyder. Hvor ofte endog denne Drift udarter i Selvraadighed, som ingen Love vil erkiende, men kun følge det egne Vilkaar, og omsider i Töilelöshed, og hvorofte den endog under tvinger de selskabelige Drifter, og tilskynder til at söge örkeslös, eller for Andre unyttig Eensomhed, saa maa dog Frihedsdriften regnes blandt de ædle Drifter, saavist som den ædle Mand stedse udmærker sig ved Selvstændighed, eller ved at bevare den Eiendommelighed, som er grundet i hans Natur, og ikke i Grille eller Lune, og som derfor ikke kan Andet end stemme overeens med og befordre Naturens hele Öiemed.

Frihedsdriften gaaer ud fra Menneskets Selv, og er ligesaa retmæssig, har ligesaa megen Ret til at yttre sig, som Menneskets Selv har til at være. Men da denne Ret gielder ligemeget for alle Individuer, saa vilde heraf i Selskabet fremkomme en bestandig Krig af Alle imod Alle, dersom ikke tillige den ordnende og beherskende *Retsdrift* var Mennesket indplantet. Denne Drift betragte vi her, fordi den vel er grundet i Meneskenes selskabelige Forbindelse, men ikke har denne til sin Gienstand; den driver maaskee mere fra Selskabet, end til det. Da den imidlertid begrændser Menneskets Selv, og forhindrer dets Udvidelse, saa er det begribeligt, at den i Almindelighed yttre sig mindre levende, end den Drift, hvilken den skal beherske, end Frihedsdriften. Men derfor er den dog i

dem, i hvilke den er udviklet, ikke mindre stærk, og i det den tvinger den vilde Frihedsdrift, gör den denne igien desto stærkere for den Kreds, inden hvilken den tillader den at virke. Dersom Mennesket var alene i Verden, saa vilde hans Drifter drive ham til at bemægtige sig, det er, at tilegne sig, at bruge, at nyde den hele Verden; men da der ere utallig mange andre Mennesker, saa maa Enhver indskrænke sig til en vis Kreds for sin Virken, Brugen, Nyden, og denne Kreds kan i vidtløftigere Forstand kaldes hans *Eiendom*. Dette Begreb synes nemlig ikke at skulle indskrænkes blot til det, der kan være Gienstand for sandelig Nydelse, eller som kan blive Middel til at erhverve sig denne; men jeg kalder, til Exempel, ogsaa en Deel af min Tiid min *Eiendom*, over hvilken ingen Anden har Ret at raade, og taler om *min* Virkekreds, og mener, at jeg kan være i lovlig Besiddelse deraf, hvorfra Ingen kan fortrænge mig, saalænge ogsaa min Virken er lovlig. Vel gives der i alle Sphærer en fælles *Eiendom*, i det de samme Gienstande kunne være indrømmede Flere til Brug, men i en vis Henseende og til en vis Tiid er dog kun den Enkelte Eieren. Hvor nødvendig nu endog *Eiendom* er for ethvert Menneske i det selskabelige Liv, kunne vi dog neppe antage en egen *Drift til Eiendom*, thi dersom Mennesket ikke hindredes i at bruge og nyde, vilde han ingen Tilskyndelse fornemme til at tilegne sig Noget som særskilt *Eiendom*. Først ved Erfaringen lærer han, at det ikke kan indrømmes ham at nyde og bruge den hele Verden, og han søger da at erholde saa Meget, som han formaaer, og paa en saadan Maade, at han ikke kan fortrænges fra Brugen deraf, det er, han søger at vinde Eien-

dom. Men Retsdriften holder ham tilbage fra at bemægtige sig det, der allerede tilhører, eller bör tilhøre Andre; desto stærkere derimod forsvarer han det, der med Rette er hans Eiendom, og dette i det hele Omfang, hvori vi have taget dette Begreb. De Fleste forsvare maaskee deres Eiendom for den Nydelses Skyld, som de have, eller vente at have deraf; men vi føle alle, hvor ofte der kun lidet eller slet ikke ligger os Magt paa den Eiendom selv, som vi med al Iver söge at hævde, men at det er vor Ret, som vi ikke ville lade krænkes; og der ere Mange, som ligesaa vel fornemme en indvortes Tilskyndelse til at forsvare Andres Ret, som deres egen. Denne Tilskyndelse er neppe grundet i Kierligheden, i det Mindste ikke i den allene. Rettens ivrigste Forsvarere ere sieldnere de kierligste Naturer, thi disse ere ofte mere tilböielige til at opoffre, saavel deres egen, som Andres Ret, og et "fiat justitia et pereat mundus" bliver aldrig deres Valgsprog; hvorimod Hine ofte ingen Godhed føle for, ofte endog foragte dem, for hvis Ret de dog kæmpe til det Yderste. Og saaledes synes Retsdriften selv aldeles berettiget til at fordre en egen Plads iblandt de menneskelige Drifter.

At den forvendte, selvsyge Retsdrift udarter til Vrede og Hevngierrighed, ligesom Frihedsdriften til Ödelæggelseslyst, er ovenfor bemærket.

17.

Den Lyst, som fornemmes ved de aandelige Drifters uhindrede Ytring, kaldte vi ovenfor tilfredsstillende, og det er en höi Grad af Tilfredshed, Mennesket föler, naar han udvikler sine aandelige Kræfter, og fornægter sin lavere Natur, naar

han lever for Sandhed og Ret, naar han selv danner sit Sind efter de evige Love, som Fornuften erkjender, og da, i rolig Betragtning, anseer det udenfor ham, som svarer til Fornuften i ham, med Velbehag, og det Modstridende med Foragt. Dette Sindelag, som vel var det, hvorefter Stoikerne tragtede, gienfinde vi hos Flere nyere Philosopher, især hos Den, hvis Moralphilosophie ogsaa ellers, efter Schleiermachers træffende Bemærkning*), saa meget nærmer sig Stoikernes, hos Fichte. Vi anføre til Oplysning et Sted af et af hans tidligere Skrifter**): "Den Daad," siger han, "hvormed jeg sysselsætter mig, skal vorde fuldført, og den kan *i ingen Tiid* vorde fuldført, altsaa er ingen Tiid bestemt for min Tilværelse, og jeg er evig. Ved at paatage mig hiin store Opgave, har jeg tillige vundet Evigheden. Brystgængs vender jeg mig mod den truende Klippe, og mod den stormende Fos, og mod det tordensvangre Uveir, og siger: jeg er evig, jeg trodser Eders Magt. Styrter ind paa mig alle tilhobe, og du, Jord, og du, Himmel, blander Eder med i den vilde Tummel! I Elementer, skummer og raser, fortærer i töilelös Striid det sidste Solgran af det Legeme, jeg kalder mit: *min Villie ene skal med sin urokkelige Plan kold og modig svæve over Alverdenens hærjede Tomter*; thi jeg har fattet min Bestemmelse, den er mere vedvarende, end I, den er evig — og jeg er evig, som den." Dette Sindelag er alvorligt og strengt, fortiener i mange Henseender Agtelse, men det er uden Kierlighed. Gud er for det vel den fornuftige, men uböielige Nöd-

*) Grundlinien einer Kritik pp. paa fl. St.

***) Forelæsninger over den Lærdes Bestemmelse, efter Collins fortræffelige Oversættelse, S. 48.

vendighed, som tildeler retfærdigen, men uden Naade, Fred eller Undergang; — dog kunne vi neppe sige: tildeler, thi det følger nödvendigen af den evige Grundlov, uden Villie eller Beslutning. Dette Sindelag behöver en moralsk Verdens - Orden, men ingen levende Gud, ingen Fader, som elsker og elskes. Menneskene ere Led af den store Kiede, men den Uafhængighed, hvorefter hiint Sindelag stræber, tillægger dem kun Værd, for saavidt de ville optage Fornuftens Lov i sig; ville de ikke dette, da seer den saaledes Sindede, som fremfor Alt vil bevare sin höie Ro, uden Sorg og Savn dem at gaae tilgrunde, thi ogsaa saaledes maae de tiene det Hele, ogsaa saaledes fuldbyrdes den evige Nödvendigheds store Skuespil.

Til en vis Grad kan Mennesket vedligeholde denne Uafhængighed, men Kierligheden er ogsaa grundet i Menneskets Væsen, den ytrer sig ogsaa i stærke Drifter; Kundskabs- Rets- og Friheds- Drifterne före snarere fra, end til Menneskene, derimod drage *Selskabs-Drifterne* os igjen ind i deres Samfund.

18.

Blandt disse Drifter nævne vi först *Meddelelses-Driften*. Vi ere ikke, kunne og skulle ikke være os selv nok; men den Trang, der förer os til hverandre, er ikke blot egennyttig, vil ikke blot modtage; vi söge andre Mennesker ikke blot som Midler, som Haandlangere, der skulle foröge vore Fordele, vor Nydelse, men ogsaa for at foröge deres, for at give. Hvad der lever i os, ville vi ogsaa giöre levende i Andre; hvad der sssyelsætter, fylder, glæder os, tilfredsstiller os först da ganske, naar Andre nyde det med os, og vor Natur driver os til

at meddele dem denne Nydelse. Der er ovenfor giort opmærksom paa, at, skiönt Meddelelsesdriften kan vække Fremstillesdriften, saa er denne dog forskiellig fra hiin, thi vi søge ogsaa at fremstille Ideerne i vor Siel i udvortes Skikkelser uden Hensyn til Andre. Men Meddelelsesdriften er ligeledes forskiellig fra Æresdriften, thi vi føle ogsaa Drift til at meddele Andre det, hvorfor ingen Ære kan tilfalde os, som ikke hörer os til, ikke er vor Opfindelse eller Frembringelse, hvad vi höiagte, beundre, og søge saaledes ofte ved vor Meddelelse snarere at skaffe en Anden Ære, end os selv.

Men vort Selv ytrer sig dog stedse i vort Forhold til Andre, og paa en eiendommelig Maade i Æresdriften. Denne Drift gaaer vel paa et Gode, som vi ønske at besidde for vor egen Skyld, men Æren var os ikke et Gode, dersom vi vare os selv nok, dersom vi ikke satte Priis paa Andres Dom, og det ikke var os magtpaaliggende at giøre os gieldende hos dem; i den fuldendte Selvkierlighed vil ogsaa Fölelsen for Æren være uddöet. Da nu en saadan Selvtilfredshed ikke kan være at berömme, saa er Æresdriften oprindeligen en god Drift. Saalænge denne Drift er ufordærvet, tilskynder den os kun at stræbe at indtage den Plads imellem de Andre, som vi bör søge at indtage, og da tvende Mennesker aldrig ganske ere bestemte til det Samme, da endog de samme Bestræbelser kunne være meget forskielligen nuancerede, og Individualiteten maaskee baade kan og bör desto mere afpræge sig i ethvert Værk og ethvert Foretagende, jo höiere det staaer, saa er det aldeles ikke nödvendigt, at nogen Misundelse skal finde Sted herved. Med den störste Grad af Ærekierhed, hvormed et Menneske tragter efter at være,

og at erkiendes for at være, hvad han efter sine Anlæg og de Omstændigheder, hvori han befinder sig, skal være, kan han meget gjerne indrømme Andre deres Bestemmelse og Værdighed til at indtage et höiere Sted i Samfundet, (ikke blot i det borgerlige), end han selv; det er ham nok, at man ikke med Ret kan fordre Mere af ham, end han er. Föler han derimod, at dette ikke er Tilfældet, da vækker Betragtningen af Andres Fortrin *Kappelyst*, hvilken naturligviis igien forsvinder, naar man anseer det af en Anden opnaaede Fortrin som uopnaaeligt for sig. Ligesom derfor, til Exempel, udmærkede Mænds Fortienester af en Videnskab kunne skaffe denne flere Dyrkere, og hos disse vække Lyst til at erhverve sig lignende Fortienester, saaledes kan ogsaa Iveren for en Videnskab köles just derved, at Enkelte have bragt den til en saadan Höide, at Tidsalderen mistvivler om at kunne bringe den videre. Saaledes bemærker Hume, at det astronomiske Studium efter Newton fandt færre Dyrkere i England*).

I Æresdriften ere *Blufærdighed*, *Undseelse*, *Beskedenhed*, *Fölelse for det Velanstændige*, grundede; derimod udarter denne Drift som *Ærgierrighed*, der anseer den af Andre tilstaaede Ære for det höieste Gode, for hvis Skyld alt Andet skal opoffres; som *Forfængelighed*, der, fremmed fra den sande Æresfölelse, i det Ubetydelige vil tiltrække sig Andres Opmærksomhed og Bifald — en Last, der ligesom udhuler Sielen, betager Livet al dets Betydning, og forvansker de ædleste Kræfter; som *Stolthed*, der mener allerede at have indtaget en höi

---

*) See *Steeb* über den Menschen. Th. 2. S. 791.

Plads, og derfor sædvanligen bekymrer sig mindre om Andres Dom; som *Hovmod*, der fordrer, at Andre skulle indtage en langt ringere Plads. Kant bemærker træffende, at da *Hovmod* er en Fordring til Andre, at foragte sig selv i Forhold til os, men en saadan Tanke kun kan opkomme hos Den, som selv under forekommende Omstændigheder kunde føle sig beredt dertil, saa er *Hovmod* et sikkert Kiendetegn paa *Nederdrægtighed**). *Nederdrægtig* kaldé vi nemlig Den, som opgiver Fordring paa Ære. *Uforskammenhed*, er en Mangel af Følelse for sin egen og Andres Ære; i første Tilfælde kaldes en höi Grad deraf *Frækhed*, i sidste Tilfælde *Kaadhed*. I Övrigt kan *Uforskammenhed* meget vel bestaae med en höi Indbildning om sig selv, og just deri kan Ringegten mod Andres Dom og Andres Fordringer være grundet.

19.

De hidtil berörte Selskabsdrifter, nemlig *Meddelelsesdriften* og *Æresdriften*, drage os vel til Menneskene, men i *Almindelighed*; efter disse Drifter alene vilde det være os nok, at der vare Mennesker omkring os, som havde *Modtagelighed* for det, vi have at meddele dem, og som havde de *Egenskaber*, at deres Dom kunde være os vigtig, deres *Bifald* os kiert, men om disse da blive de samme, eller om de vexle omkring os, vilde være os ligegyldigt, ja maaskee vilde endog *Forandringen* være os kierere, thi *Meddelelsen* vilde i mange *Henseender* være mere levende, naar den stedse vendte sig til nye *Personer*, Æren ofte synes desto større, fra jo Flere den blev

---

*) Anthropologie S. 238.

frembaaren. Derimod slutte de egentlige *Kierlighedsdrifter* os til visse bestemte Personer, og hvor omfattende endog det kierlige Hierte kan være, er dog den sande Kierlighed altid tro; den vil vel udvide sig, stedse vinde ny Rigdom, men den vil ogsaa bevare den vundne, den vil ogsaa nyde.

Hvor meget Mennesket trænger til Noget udenfor sig, hvortil han kan slutte sig, see vi deraf, at han endog med en vis Kierlighed hænger ved Det, der aldeles ikke kan giengielde hans Kierlighed, ved et Hausgeraad, som han længe brugte, et Træ, som han saae voxte, en Egn, hvor en Deel af hans Aar ere hengaaede. Denne Vedhængenhed blander sig ogsaa i *Fædrelandskierligheden*, der ingenlunde blot er Kierlighed til Menneskene, Lovene, Skikkene, men ogsaa til Fødestedet selv, og som *Hiemvee* kan blive en, maaskee sygelig; men næsten uimodstaaelig Drift, der ikke saa meget synes at gaae paa Menneskene, blandt hvilke, som paa Stederne, paa hvilke man levede. Imidlertid er denne Kierlighed til Stedet, ofte for en stor Deel physisk, og beroer da fornemmelig paa Klimatets Indflydelse paa det legemlige Velbefindende. Mange fatte en særdeles Kierlighed til Dyr, for dog at have Noget at slutte sig til, naar de ellers Intet finde, eller naar de føle sig krænkede og saarede i Forbindelserne med Mennesker. Men vi skulle ikke være saa let krænkede og frastødte, og ikke saa feige, at vi hellere opoffre Kierligheden, end underkaste os det, som det kierlige Hierte maa lide i Verden. Heller ikke lader Kierligheden sig udrydde, men i mægtige Drifter fører den os stedse tilbage til vore Lige.

I Drifter, siger jeg; thi, som Kierlighedens Arter ere mange, saaledes virker den ogsaa med forskellige Tilskyndelser i vort Inderste, og nöies ikke med een Tilfredsstillelse. Den egentlig saakaldte *Elskov*, eller den ömmere og inderligere Kierlighed mellem Mand og Qvinde, kan i sin Reenhed og Sandhed, i det mindste til samme Tiid, kun finde Sted imellem Tvende; og just derfor opstaaer Skinsygen fornemmelig i dette Forhold. Derimod udelukker den aldeles ikke *Venskabet*, som kan omfatte Mange, og ligesom dette, ikke blot i Henseende til Omfanget, men til sin eiendommelige Beskaffenhed, er forskielligt fra Elskoven, saaledes vil Enhver fornemme, at han ikke elsker flere Venner ganske med den samme Fölelse, og at han ikke föler sig saaledes tilfredsstillet ved de Venner, han allerede fandt, at hans Hierte ikke skulde have Plads for anden Kierlighed. I Elskovs Favn begierer Manden maaskee stærkere, end Qvinden, Venner; Qvinden derimod med en stærkere Drift Börn; og hvor forskiellig er ikke den Kierlighed, hvormed vi omfatte vore Börn, fra den, hvormed vi elske vor Hustru eller vore Venner! Forskiellig herfra er endnu den Kierlighed, som Foresatte föle for deres Undergivne, disse for deres Foresatte og Velgiörere; og den ene Slags Kierlighed ophæver ikke den anden, gör den ikke overflödig. Thi Kierlighedens Mangfoldighed er som Livets; dette, i sig selv det samme, opstaaer allevegne i tallöse Skikkelser, den ene ikke som den anden; saaledes udgyder ogsaa Kierlighedens rige Ström sig i tusinde Fölelser, hver med sin egen Södhed, og hver med sine egne Smerter.

Men naar Kierlighedens Drifter tilfredsstilles, da kaldes den Fölelse, som giennemströmmet Hiertet, salig, og i Forbindelse med den forhöies og forædles enhver anden Fölelse af Lyst. Saaledes er Erkiendelsen af Sandheden i sig selv ledsaget af en höi og ædel Fred; men en saligere Fölelse have vi, naar vi kunne meddele Andre vor Erkiendelse, naar de modtage den, og i den fælles Besiddelse blive os dobbelt kiere. Saaledes skienker Udövelse af Retfærdighed Sielen Fred, endog under Modstand og Miskiendelse; men den Uskyldiges Tak, hvem Retfærdighedens Haandhæver forsvarede, lønner ham med en langt ömmere Glæde.

20.

Dog have vi maaskee her endnu for tidligt brugt Ordet salig, thi midt i den hele hidtil skildrede Kierligheds Rigdom er der dog et dybt Savn, som intet Jordiskt, intet Endeligt stiller; der er en Drift i Menneskets Inderste, hvori Sielen higer mod sit Hiem, sit Ophav, og denne Drift er saa bestemt en Kierligheds-Drift, som nogen anden; Sielen nöies ikke med sig selv, end ikke i Besiddelsen af Viisdom og Retfærdighed, den mættes ikke ved nogen jordisk Kierlighed, men den hviler först, finder sig först ganske tilfredsstillet og salig i den evige Kierligheds Favns; og saa sikkert som der i Mennesket er en Drift mod hans Lige, mod Væsener af samme Beskaffenhed, i samme Sphære, som han, saa klart erkiende vi ogsaa i os en Drift mod et Væsen, der er höiere end vi, mod den Uendelige, en *Drift mod Gud*.

Denne Drift ytrer sig allevegne, hvor et menneskeligt Hierte slaaer, løfter den Enkeltes Öie mod Himmelen, og for-

ener ethvert Folkeslag i en Gudsyrkelse, som, hvor raa den end ofte er, dog vidner om, hvor dybt, hvor uudslettelig denne Drift er indplantet i Menneskets Hierte. Tier den nogensinde ganske, da maatte det være paa det laveste Trin, hvortil Mennesket kan synke. Nu have vi ovenfor udviklet, at enhver Drift, som gaaer paa en Gienstand, forudsætter, at denne Gienstand virkeligen er tilstede; Driften til Næring forudsætter, at Næringen maa være tilstede i Naturen, Driften mod Sandhed forudsætter, at Sandhed maa være at finde. Saaledes forudsætte Kierlighedsdrifterne ogsaa deres Gienstande, indeholde ligesom en Forjættelse om disses Virkelighed. Dersom vi kunde tænke os et Menneske udviklet, med alle Drifter i sig vakte, uden menneskeligt Selskab, da vilde Kierlighedsdrifterne i hans Hierte forvisse ham om, at der eet Sted i Verden maatte slaae et Hierte, beslægtet med hans. Den samme Forvisning bærer den Eensomme, eller Den, der föler sig eensom midt i Vrimmelen, i sig, og den fremtrænger sig ofte desto stærkere, jo dybere den utilfredsstillede Drift lader ham föle Venskabs og Kierligheds Savn. Men hiin Drift mod det höieste Væsen, mod den Evige, hiin Kierlighedsdrift, der ikke nöies med en abstract Forestilling, eller med et Skygebillede, men der higer mod et bestemt Væsen, mod den levende Gud, skulde den da alene forgieves söge sin Gienstand? skulde den ikke indeholde i sig den klare Forvisning, at Gud er?

Vi have her, skiönt vel paa en anden Maade end den sædvanlige, fremstillet det bekiendte Beviis for Guds Tilværelse af Folkeslagenes Overeensstemmelse (argumentum a consensu gentium). Her have vi forsögt at udvikle det med nogen

Nöiagtighed. Saaledes udvikler det sig ikke altid i den Frommes Siel, og dog troer han, tvivler ikke, i det mindste i Andagtens hellige Timer ikke, holder hart ved den Usynlige, som om han saae ham. Men Fromhed er en levende Drift mod Gud; og jo mere levende denne ytrer sig, desto mere levende er ogsaa i den Forvisningen om Gud. Driften behöover ikke at undervises, kun at vækkes; da söger den uden Rast sin Gienstand, söger og finder.

21.

Ligesom Kierlighedsdriften först finder sin fulde Tilfredsstillelse og Salighed i det Overjordiske og Evige, saaledes ville vi ogsaa, naar vi tænke tilbage paa alle de höiere Drifter, vi have betragtet, finde, at de aldrig mættes ved den Tilfredsstillelse, der bliver dem til Deel paa Jorden, men at det, Menneskets höiere Natur dybt indplantede, Ideal af en fuldkommen indvortes og udvortes Tilstand vækker en Længsel, som vi vel kunne kalde uendelig og ubegrændset, thi ethvert Begreb er her for ringe, og at denne Længsel er ledsaget af en Tilskyndelse til en hellig Stræben efter at virkeliggöre Gienstanden for vor Længsel, at bringe hiin Tilstand nærmere til os, eller os til den. Denne Tilskyndelse omfatter enhver Drift i vor Natur, og vi kunne derfor kalde den *Grunddriften i Mennesket*; den betegnes af Nogle som en Drift til Fuldkommenhed, af Andre som en Drift, der stræber efter den uendelige Væren*); men det skiönneste, det meest omfattende og prægnante Udtryk er sikkert det christelige: *en Drift mod Guds Rige*.

---

*) See Carus Psychologie, 1. S. 313.

Saa vist nu som enhver Drift forudsætter Det, hvorimod den stræber, saavist kunne vi ikke antage denne Drift for en hensigtsløs Stræben ud i det Tomme, men vi forudsætte i det Heles af os uafhængige Indretning Noget, som svarer til den Beskaffenhed i vor Natur, hvoraf hiin høiere Tilskyndelse fremgaaer. Driften mod det Fuldkomne forudsætter altsaa, at det Fuldkomne er, og at det skal være for os; og denne Betragtning aabner os Betydningen af den Bön: tilkomme Guds Rige.

Fortræffeligt udvikler Hemsterhuis dette i sin Dialog Alexis eller om den gyldne Tidsalder, thi med dette Ord betegner han, hvad vi ovenfor kaldte Guds Rige; omtrent saaledes: "I ethvert Væsen maae alle bestemte Begieringer være afmaalte efter Mængden og Beskaffenheden af de Ting, som det kan nyde; og naar et Væsens Begieringer ere givne, da kan man deraf med Sikkerhed slutte de Arter af Nydelse, for hvilke det er skikket. Dersom Mennesket kunde blive staaende paa det samme Punct, hvor Dyret finder sin Tilværelses Hensigt opnaaet, og hvorudover det ikke stræber, da maatte vi ogsaa slutte, at Menneskets Bestemmelse var just den samme, som Dyrets. Stræbe derimod et Væsens Begieringer ud over den nærværende Tilstand, da maae vi deraf slutte paa en Evne til Nydelse, som overstiger Alt, hvorom det i sin nærværende Tilstand kan giøre sig et Begreb. Betragt vi da det Haab, der synes Mennesket som medfødt — ikke det ringe Haab, der gaaer paa et i Sammenligning med den nærværende Tilstand Bedre, men som har det ubetingede, skiöndt ubestemte Bedre til urokkeligt Maal, saa overbevises vi om, at Menneskets Begieringer, hans Drift, hans Fuldkommelses-Princip ingen Grændser have, som vi i vor nær-

værende Tilstand kunne bemærke, og at fölgelig Mennesket hænger sammen med en anden Tilstand. Naar vi see en nylig udkröben Fugle-Unge, og man viser os dens Vinger, da tvivle vi ikke om, at den engang vil flyve. Naar man viser os en lille Fisk, som ved et Tilfælde nylig begyndte at leve paa Strandbredden, og man beviser os af alle dens Dele, at den ikke længe kan leve i Luften, men ifölge sin Natur maa være i Vandet, da ere vi forvissede, at den, saasnart Floden vender tilbage, vil svømme. Og naar vi da betragte Mennesket, i hvem hans Natur har lagt Begieringer, der aldeles ikke staae i Forhold til det Lidet, som denne Jord kan forskaffe ham: hvo kunde da troe, at denne Jord er det for ham passende Element? Han giör det kun som hiin Fisk, der bevæger sine Finner, springer, slaer frem og tilbage, og först i Bölgerne bliver glad ved sin fulde Tilværelse, hvilken den meget ufuldkomment lærer at kiende paa min Haand*)." Claudius, som har laant denne Betragtning af Hemsterhuis, föier til: "have vi Mennesker en medföd Attraa efter Udödelighed, (efter Fuldkommenhed, efter Guds Rige), saa er det klart, at vi i vor nærværende Tilstand ikke ere, hvor vi skulde være. Vi gispe paa det Törre, og der maa etsteds være et Ocean for os**)"

*) Vermischte philosophische Schriften. A. d. Französ. Th. 3. S. 88 ff.

***) Sämmtliche Werke des Wandsbecker Bothen. Th. 5. S. 18.